

ilahiyyat akademi

Sayı: 21, 2025, 411-448.

Issue: 21, 2025, 411-448.

Din ve Değerler Açısından Bilal Özgürlüğün Sesi Animasyon Filminin İncelenmesi

In Terms of Religion and Values Education Review of the Animated Movie "Bilal: Voice of Freedom"

Suat AYDIN

Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Bilim Dalı
PhD Student., Bursa Uludag University, Faculty of Theology, Department of Religious Education,
Bursa/Türkiye

suataydin81@hotmail.com | ORCID: [0000-0002-8002-8972](https://orcid.org/0000-0002-8002-8972) | ROR ID: [00jga9g46](https://ror.org/00jga9g46)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü	Article Type
Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi	Date Received
26 Şubat 2025	26 February 2025
Kabul Tarihi	Date Accepted
6 Mayıs 2025	6 May 2025
Yayın Tarihi	Date Published
29 Haziran 2025	29 June 2025

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Suat Aydın). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Suat Aydın).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Atıf/ Cite as

Aydın, Suat. "Din ve Değerler Eğitimi Açısından Bilal Özgürlüğün Sesi Animasyon Filminin İncelenmesi". *İlahiyat Akademi* 21 (Haziran 2025), 411-448. DOI: [10.52886/ilak.1647655](https://doi.org/10.52886/ilak.1647655)
Aydın, Suat. "In Terms of Religion and Values Education Review of the Animated Movie Bilal Voice of Freedom". *Theological Academia* 21 (June 2025), 411-448. DOI: [10.52886/ilak.1647655](https://doi.org/10.52886/ilak.1647655)

Öz

Çizgi ve animasyon filmler, çocukların eğlenerek izledikleri yapımlar arasındadır. Bu yapımları büyükler de ilgi ile takip edebilmektedir. Onların bunu hem çocukların ne izlediklerini anlamak, hem de kendilerinin keyifli vakitler geçirmeleri için yaptıkları düşünülebilir. Çizgi ve animasyon filmlerde, çocukların yeni bilgiler edinmeleri, güzel davranışlar kazanmaları, kültürlerini, değerlerini ve inançlarını öğrenmeleri, hayal güçlerini geliştirmeleri ve keyifli vakit geçirmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçlarından hareketle, son yıllarda filmler, din ve değerler eğitiminde de kullanılan bir araç haline gelmeye başlamıştır. Filmler, izleyicileri için günlük hayatın yoğunluğu ve yorgunluğundan kurtulma aracı olurken, okullarda dersler işlenirken kullanılabilmekte, çocuklara aktarılacak istenenlerin daha eğlenceli ve kalıcı şekilde aktarılmasına yardımcı olmaktadır. Çocukların sıkılmadan ve istekle izledikleri filmlerden, daha fazla etkilendikleri bilinmektedir. Bu etkinin olumlu anlamda olması için uzmanların katkı yaptığı, milli ve manevi değerlerin hâkim olduğu yapımların sayısının artırılmasında yarar görülmektedir. Sayılan olumlu etkilerinin yanında, bazı filmlerin çocuklar üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceği de görülmektedir. Yabancı kültür ve inançlara özendirme, olumsuz davranışları örnek alma, şiddeti normalleştirme, bu olumsuz örnekler arasında sayılabilir. Olumsuz etkilerinin azaltılması, daha yararlı ve etkili hale getirilmesi için filmlerin aktarmaya çalıştıkları inanç ve değerler açısından incelenmesi gerekmektedir. Araştırma probleminin oluşmasında belirtilen etkiler belirleyici olmuştur. Araştırma, “Bilal: Özgürlüğün Sesi” animasyon filminin din ve değerler eğitimi açısından incelenmesini, içinde verilen değerlerin ve inanç özelliklerinin ortaya çıkarılmasını, önemli mesajların yorumlanmasını, varsa olumsuz örneklerin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma “Nitel Yöntem” ile yürütülmüştür. Çalışmada “Doküman İncelemesi” tekniği kullanılmıştır. Veri toplama araçları olarak araştırmacının literatür taraması sonucunda oluşturduğu iki form kullanılmıştır. Her bir araştırma sorusu için film yedi kez baştan sona izlenmiş, formlardan hareketle bulgular elde edilmiştir. Çalışma sürecinde araştırmacı, sırası ile şu çalışmaları yapmıştır. Din ve değerler eğitimi açısından kullanışlı olduğu düşünülen filmlere bakılmış, üzerine araştırma yapılmamış ve günümüze yakın olan “Bilal: Özgürlüğün Sesi” filmi tercih edilmiştir. Literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili tezler ve makaleler incelenmiştir. Konu benzerliği olan çalışmalar incelendikten sonra, amaçtan ve problemten hareketle araştırma soruları hazırlanmıştır. Değerleri ve dini içerikleri incelemede kullanılacak listeler hazırlanmıştır. Her izleyişte odaklanılan sorularla ilgili bulgular not alınmıştır. Bulgular, betimsel analize tabi tutulmuştur. Bulgular, tablolar halinde sunulmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda filmde; her bir karakterle farklı mesajların ve değerlerin aktarılmaya çalışıldığı, 25 farklı değere ve bu değerlerle ilgili 39 ifade ve davranışa yer verildiği, bunlardan en fazla 11 ile “nasihat (dini-ahlaki değerleri geliştirici iletiler)” değerinin olduğu, şiddet ve aşağılamak gibi olumsuz davranış örneklerinin filmde yer aldığı, müşriklerin özellikle putlarla ilgili inançlarına yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca filmde, İslam dini ile ilgili ibadetlere, söylemlere ve sembollere yeterince yer verilmediği, bununla birlikte filmin içinde din ve değerler eğitiminde kullanılabilecek 40’tan fazla, mesaj içerikli cümlenin bulunduğu tespit edilmiştir. İncelenen filmin isminin, görsel efektlerinin ve müziklerinin etkili olduğu, ayrıca süresinin izleyici kitlesi için uygun olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle incelenen animasyon filminin, din ve değerler eğitiminde kullanılmasının uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Film, Bilal, Animasyon Film, Çocuklar.

Abstract

Cartoon and animated films are among the productions that children watch for fun. Adults can also follow these productions with interest. It can be thought that they do this both to understand what the children are watching and to have a pleasant time themselves. In cartoons and animated films, it is aimed for children to acquire new knowledge, good behaviors, learn their culture, values, and beliefs, develop their imagination and have a pleasant time. Based on these purposes, in recent years, films have become a tool used in religious and values education. Movies are a means of escape for viewers from the intensity and fatigue of daily life, and can also be used during lessons in schools, helping to convey the message to children in a more entertaining and permanent way. It is known that children are more impressed by the movies they watch without getting bored and with enthusiasm. For this effect to be positive, it is deemed beneficial to increase the number of productions in which experts contribute, and national and moral values prevail. In addition to the positive effects mentioned, it is also evident that some movies can have a negative impact on children; encouraging foreign cultures and beliefs, taking negative behaviors as an example, and normalizing violence can be counted among these negative examples. To reduce their negative impacts and make them more useful and effective, movies need to be examined in terms of the beliefs and values they try to convey. The effects mentioned were decisive in the formation of the research problem. The research aimed to examine the animated film "Bilal: The Voice of Freedom" in terms of religious and values education, to reveal the values and belief characteristics given in it, to interpret important messages, and to identify negative examples, if any. The research was conducted with a "Qualitative Method". The "Document Review" technique was used in the study. Two forms created by the researcher because of a literature review were used as data collection tools. For each research question, the movie was watched from start to finish seven times, and findings were obtained based on the forms. During the study process, the researcher carried out the following studies in order. Movies that were thought to be useful in terms of religious and values education were examined, no research was done on them, and the movie "Bilal: The Voice of Freedom", which is closer to the present day, was preferred. A literature review was conducted and theses and articles on the subject were examined. After examining studies with similar topics, research questions were prepared based on the purpose and problem. Lists to be used in examining values and religious contents have been prepared. Findings related to the focused questions were noted at each viewing. The findings were subjected to descriptive analysis and are presented in tables. Based on the findings obtained, conclusions were reached, and these results were tried to be interpreted. As a result of the research, it was determined that different messages and values were tried to be conveyed with each character in the film, 25 different values and 39 expressions and behaviors related to these values were included, 11 of them had the value of "advice (messages that develop religious and moral values)" at most, negative behavior examples such as violence and humiliation were included in the film, and the polytheists' beliefs, especially about idols, were included. In addition, it has been determined that the movie does not include enough worship, discourses, and symbols related to the religion of Islam and that there are more than 40 message-containing sentences in the movie that can be used in religious and values education. It was concluded that the name, visual effects and music of the examined movie were effective, and its duration was suitable for the audience. Based on the research results, it was concluded that the animation film was suitable for use in religious and values education.

Keywords: Religious Education, Values Education, Film, Bilal, Animated Film, Children.

Giriş

Animasyon, TDK Güncel Türkçe Sözlüğü'nde "canlandırma" olarak tanımlanmaktadır.¹ Türkiye'de oluşan genel kanıya göre, iki boyutlu olanlara "çizgi film", üç boyutlu olanlara da "animasyon film" denmektedir.² Animasyon filmlerin, çocuklardan yaşlılara kadar uzanan geniş bir izleyici kitlesi vardır. Bu filmler, insanları eğlendirmekte ve günlük hayatın stresinden uzaklaştırmaktadır. Bunların dışında özellikle din ve değerler eğitimi aracı olarak da kullanılmaya başlanmıştır.

TDK Güncel Türkçe Sözlüğü'nde değer kelimesi için birçok tanım ifadesi yer almaktadır. Araştırılan konu ile ilgili olanları incelendiğinde, değer kelimesinin şu şekillerde tanımlandığı görülmüştür. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü ve kıymet. Üstün nitelik ve meziyet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü. Uğrunda bir bedel ödenecek veya belli bir zahmet göze alınacak nicelik ve nitelikte olan.³ Değerlerde kabul edilen esaslar, doğru, iyi ve güzel kavramlarıdır. Olgular ve nesneler hakkında idealler ve ihtiyaçlara göre verilen yargılar değerleri ifade etmektedir.⁴ Değer kavramı, genelde inanılan, arzu edilen ve yapılan davranışlar için bir ölçüt olarak kullanılan olgular olarak da tanımlanmaktadır.⁵

Tanımları verilen değer kavramı, insanların tutum ve davranışlarını şekillendirmektedir. Özellikle çocukların uygun şekilde gelişmeleri için bu tutum ve davranışların onlara aktarılması gerekmektedir. Aile, okul ve çevre, bunu gerçekleştirmektedir.⁶ Tanımlar incelendiğinde değer için değerli ve üstün olan, ayrıca kişilerde bulunması istenen özellikler olduğu görülmüştür. Değerler, insanlara farklı şekillerde aktarılabilir. Bunlardan birisi, değerler eğitimi çalışmalarıdır.

Toplumun iyi ve güzel olarak yorumladığı değerlerin yeni nesillere aktarılması için yapılan bu çalışmalara, değerler eğitimi çalışmaları denmektedir.⁷ Olumsuz davranışlarda ve zararlı alışkanlıklarda, farklı etkenlerle birlikte, medya ve teknolojinin de olumsuz etkileri görülmektedir. Artan bu olumsuzluklar, değerler eğitiminin önemini artırmış ve eğitim öğretim programlarında bunların daha fazla yer almasını sağlamıştır. Değerler eğitimindeki amaç, bireylerin milli ve evrensel değerlere sahip olarak yetişmeleri ve bunları hayatlarına aktarabilmeleridir.⁸

¹ Güncel Türkçe Sözlük, "Animasyon" (05.03.2024).

² Erkan Aslan, "Animasyon (Çizgi Film) Tarihine Kültür Aktarımı Açısından Bir Bakış", *Folklor/Edebiyat* 27/108 (2021), 1063.

³ Güncel Türkçe Sözlük, "Değer" (11.02.2024).

⁴ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1996), 82.

⁵ Havva Yaman vd., "İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi* 7/18 (2009), 108.

⁶ Neslihan Kaymak - Ayşe Dilek Öğretir Özçelik, "Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme: Vikingler Çizgi Film Örneği", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 41 (2020), 27.

⁷ Kaymak - Özçelik, "Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme", 66.

⁸ Kaymak - Özçelik, "Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme", 38-40.

Değerlerin aktarımında dinin etkisi yadsınamaz. Bu nedenle din eğitimi ve öğretimi çalışmalarına ayrı bir önem verilmektedir.

Din eğitimi ve öğretimi, insanların inançla ilgili ihtiyaçlarını gidermede ve sorularını cevaplamada yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte güzel davranışları kazanmasında ve temel değerleri içselleştirmesinde katkılar sunmaktadır. Örgün ve yaygın olarak yapılabilen din eğitimi, maddi ve manevi açılardan nitelikli nesiller yetiştirilmesini amaçlamaktadır.

Aydın, din eğitimini, “bireyde kendi yaşantısı yoluyla dinle ilgili davranış değişikliği meydana getirme süreci” olarak tanımlamıştır.⁹ Genelde din eğitimi, bilgilerin davranışa dönüştürülmesi ve davranış kazandırılması, din öğretimi ise dini bilgilerin bireye bilgi olarak aktarılması olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Değerler eğitimi ve din eğitimi çalışmaları, insanların güzel ahlak ve doğru davranışlar sahibi olmasını hedeflemeleri açısından, birbirine yardımcı olan çalışmalardır. Bu yapılırken kullanılan araçlardan ikisi, çizgi filmler ve sinemalardır.

1. Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Çizgi Film ve Sinema

Din ve değer kavramları, birbiriyle iç içe geçmiş olan iki kavramdır. Dinin kendisi başlı başına bir değerdir, aynı zamanda değer oluşturma ve değerleri etkileme gücüne de sahiptir.¹¹ Bunlar çocuklara aktarılırken en çok kullanılan araçların başında, çizgi filmler gelmektedir.

Çizgi filmler, insanların eğlenmesi ve güzel vakit geçirmesi için hazırlanmış yapımlardır. Bazı yapımlarda eğlendirirken düşündürmek amaçlanır. Bunların yanında çizgi filmlerle değerler eğitimi de verilebilmektedir. Verilmek istenen değerler, amaçlara, ülkelere, yapımcılara göre değişkenlik gösterebilmektedir.¹² Çizgi filmlerde aktarılmaya çalışılan değerler, filmin amacına göre farklılaşmaktadır. Örneğin macera filmlerinde cesaret ve iyiliğin kötülüğe galip gelmesi gibi değerler görülmektedir. Arkadaşlık üzerine kurulan filmlerde ise dostluk ve arkadaşlık değerlerine vurgu yapılmaktadır.¹³ Çocuklara değerlerin ve inançların aktarılmasında, çizgi filmlerle birlikte animasyon filmler de (çocuk sineması) etkili olmaktadır.

Tarihi incelendiğinde, sinema için din ile olumlu ve olumsuz ilişki içinde olmuş bir sanattır ifadesi kullanılabilir. Önceki yıllarda yapılan bazı filmlerde,

⁹ Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 81.

¹⁰ Recai Doğan vd., *Din Eğitimi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 59.

¹¹ Sümeyra Turanalp, *Animasyon Sinemasında Dinî ve Ahlakî Değerlerin Sunumu Hayao Miyazaki Örneği* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 34.

¹² Hamide Ay, *Kral Şakir Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 11-12.

¹³ Recep Demir, *Türkiye’de Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini ve Kültürel Değerler Eğitimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 38.

dindarlar küçük düşürülmeye çalışılmış, dini konularda bazı yanlış bilgilere yer verilmiş, cinsellik ve şiddet içerikli mesajlardan kaçınılmamış, Müslümanları olumsuz özelliklere sahip gösterme gibi yollara gidilebilmiştir. Bu durumun etkisiyle, sinemanın din eğitiminde kullanımını geciktirmiştir. Ancak son yıllarda bakış açısının değişmesi ile birlikte, irşad ve tebliğ filmleri aracılığıyla din eğitiminde filmlerin kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.¹⁴ Teknolojik gelişmeler sayesinde, eğitim öğretimde kullanılan materyaller ve araçlar da zenginleşmeye başlamıştır. Filmler, öğretmenlerin din öğretiminde kullanabilecekleri araçlardan birisi haline gelmiştir.¹⁵ İmge ve görselliğin gittikçe ön plana alınması, filmlerin kullanımını artırmıştır. Kullanılan araçların çeşitlendirilmesinin, eğitim öğretimde kalitenin artışına yardımcı olacağı düşünülmektedir.¹⁶ Bunlardan hareketle filmlerin içeriklerini zenginleştirme çalışmaları ve bu filmleri inceleyen araştırmaların önemi de gün geçtikçe artmaktadır.

Sağlıklı bir toplumu oluşturmak ve sürdürebilmek için insanların, değerlerine sahip çıkması gerekmektedir. Günümüzde bunun için çok farklı yöntemler ve araçlar kullanılmaktadır. Diziler ve filmler kullanılarak, insanlara olumlu ya da olumsuz değerler aktarılmaktadır.¹⁷ Sinema, televizyon, dijital platformlar, günümüzde insanları eğitmekte, onların hayatlarına ve davranışlarına etki etmektedir. İşte bu etki gücünden dolayı sinemayı, din ve değerler eğitiminde kullanmanın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Türk-İslam medeniyetinden beslenen, kendi tarihi, değerleri ve kültürü ile barışık, her yaştan insana hitap eden eğitici ve öğretici içerikler barındıran filmlerin sayısının artması toplumun yararına olacaktır.¹⁸ Son yıllarda milli ve manevi değerleri içeren filmlerde artış olduğu görülmektedir.

Televizyon başta olmak üzere, kitle iletişim araçları, insanların dini kimlik oluşturmalarında, dini davranış ve tutum kazanmalarında etkin bir rol oynamaktadır. Bu açılarından bakıldığında, günümüzde filmler, yaygın din eğitimi aracı olarak da kullanılmaktadır.¹⁹ Sinema, bireyin ve toplumun üzerinde önemli etki gücüne sahiptir. Bu etkisinden dolayı, en çok kullanılan yaygın eğitim öğretim araçlarından birisi haline gelmeye başlamıştır. Filmler, eğitim amaçlı olumlu şekilde kullanılabileceği gibi kötü amaçlı davranışların yayılması için de kullanılabilir. Bu açıdan bakıldığında sinemayı doğru kullanarak bu olumsuzluklar azaltılabilir.²⁰

¹⁴ Bilal Yorulmaz, "Din Eğitimine Yardımcı Bir Araç Olarak 'Tebliğ Filmleri': 'Horton Hears A Who' Örneği", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2014), 247.

¹⁵ Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi* (İstanbul: DEM Değerler Eğitimi Merkezi, 2015), 256.

¹⁶ Emine Meliha Kurttaş, "Eğitimde Film Kullanımının Önemi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 60 (2021), 222.

¹⁷ Orhan Ünal, "Dizi ve Filmlerin Değerler Üzerindeki Yansımalarına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşleri", *Değerler Eğitimi Dergisi* 19/41 (2021), 278.

¹⁸ Sümeyye Yılmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü", *Nisar* 2 (2023), 192-193.

¹⁹ Semra Çinemre, "Diyanet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitimine Katkısı Açısından İncelenmesi", *Hitit İlahiyat Dergisi* 20/1 (2021), 84.

²⁰ Bilal Yorulmaz, "Bir Yaygın Din Eğitimi Aracı Olarak Sinema", *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II* (Ankara: DİB Yayınları, 2013), 175.

Sinema aynı zamanda, toplumu yavaş ancak derinden etkileyen bir sanat dalıdır. Yıllar içinde filmler aracılığıyla insanlar belli konulardan uzaklaştırılabilir, ön yargı sahibi yapılabilir, bazı davranışlar normal hale getirilebilir. Sinema, bu etkisinden dolayı, önemli bir araç olmaktadır.²¹ Özellikle filmlerdeki şiddet sahnelerinin sıradanlaştırılması, yalan söylemenin olağanmış gibi sunulması, yanlış ve sapkın düşüncelerin şirinmiş gibi gösterilmesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Modern dünyada, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve kontrolünün zorlaşması, çocukları olumsuz etkilemektedir. Taklit yaparak, rol model alarak davranışlar kazanan çocukların neler izlediklerine dikkat edilmelidir. Okul dışında yaygın eğitim şeklinde öğrenmeye devam eden çocukların en çok izledikleri, çizgi filmler ve çizgi sinemalar olmaktadır. Çalışan anne babalar, çocukları televizyon, telefon, tablet ve bilgisayar başına gönderebilmekte ve bazen onları takip edememektedir. Böyle durumlardan en çok zarar gören yine çocuklar ve aileleri olmaktadır.²² Çocuklar, model alarak öğrenme eğilimindedir. Özellikle filmdeki kahramanları örnek alan çocuklar, onlardan olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. Bu açıları bakıldığında, çizgi filmlerin din eğitimindeki etkisi büyük olmaktadır.²³ Bu konuda anne babalara ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Önce bu sayılan kişilerin eğitimli ve bilinçli olması, ardından bu bilinci çocuklara kazandırması gerekmektedir.

Filmler, duyuşsal hedeflerin kazandırılmasında daha etkili olabilmektedir. Eğitim amaçlı içeriklerin ailelerce önceden kontrol edilmesinde fayda bulunmaktadır. Ders içinde etkinlik olarak kullanılırsa, yorumlar istenebilir ve eklenebilir, soru cevaplar yapılarak öğrencilerden geri dönüşler istenebilir.²⁴ Günümüzde, etkili yaygın eğitim araçlarının birisi haline gelen çizgi filmlerin ve çizgi sinemaların, din ve değerler eğitiminde sağlıklı bir şekilde kullanılması için alanında uzman din eğitimcilerinin katkılarıyla üretilen yerli yapımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konuda istenen seviyede olmadığımız bir gerçektir.²⁵ Bu alanda yapılacak nitelikli çalışmalara, uzmanların sayılarının artırılmasına, içerik oluşturulurken din ve değerler eğitimi amaçlarına uygunluğa dikkat edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Yukarıda kısmen önemi aktarılan çizgi ve animasyon filmlerin, çocuklar üzerinde, olumlu ve olumsuz bazı etkileri bulunmaktadır.

²¹ Yılmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü", 186.

²² Fahri Temizyürek - Ümrân Acar, "Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi", *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 3/3 (2014), 26.

²³ Bilal Yorulmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi* 49/3 (2013), 127.

²⁴ Yılmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü", 179-180.

²⁵ Yorulmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi", 143.

2. Çizgi ve Animasyon Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çizgi filmler ve animasyon filmler (çizgi sinema), insanları, toplumları ve ekonomileri etkilemektedir. Ülke, yapımcı, bütçe, filmin hedef kitlesi ve amaçları gibi etkenler, filmlerin ortaya çıkardığı etkiyi şekillendirmektedir. Özellikle son yıllarda, bu yapımların eğitim öğretim araçlarından biri olarak kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, filmlerin çocuklar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı, ayrıca filmlerin onlara uygun olup olmadığı gibi konularda daha fazla araştırma yapıldığı görülmektedir.

2.1. Olumlu Etkileri

Filmler; içerik özelliğine, amacına, görsellik ve müziklerine, karakterlerine ve hedef kitlesine göre çeşitli olumlu etkilere sahip olabilmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Çizgi ve animasyon filmler, dersleri daha eğlenceli ve öğretici hale getirebilir. Ayrıca öğrencilerdeki ilgisizliği ve bıkkınlığı azaltmada katkı sağlayabilir.²⁶ Çocuklar, filmi izlerken hareketsizdir ancak zihinsel olarak hareketlilik içindedir. Filmler, çocuğun zihinsel gelişimine katkılar yapabilir.²⁷ İşitsel ve görsel olarak cezbedici olduğundan çok dikkatli şekilde izlerler ve izlediklerinden etkilenirler.²⁸

Çocuklar, severek izledikleri kahramanlardan etkilenecek onları rol model alırlar. Onların yaptıklarını yapmaya çalışırlar.²⁹ Hayvansal ve hayali özellikler, karakterlere masumiyet kazandırmaktadır. Soyut kavramlar, somut olarak kahramanların eylemlerinde gösterilmektedir.³⁰ Sahip olunan etik değerler, çizgi filmlerin içine serpiştirilirse, sanal ortamın zararları aza indirilmiş olacaktır.³¹

Çizgi filmler, çocukları eğlendirirken onların hayal dünyalarını da geliştirmeye katkı yapar.³² Kültürümüzü ve tarihimizi çocuklara, yeni kuşaklara aktarmada canlandırma sinemasının önemli bir rolü vardır.³³ Çizgi film karakterleri,

²⁶ Mehmet Korkmaz, "Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları", *Bilimname* 2017/33 (2017), 35.

²⁷ Serap Kanar, *Animasyon Filmlerinin Öğrencilerin Değer Gelişimine Etkileri: Arabalar 1 Animasyon Filmi Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 50.

²⁸ Pelin Yolcu - Hasan Çiftçi, "Teaching Religious Education Through Cartoons: The Case of Ramazan Tayfa Cartoon Film", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 11/1 (2023), 623.

²⁹ Suat Cebeci - Recep Demir, "Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?", *Diyanet İlmî Dergi* 54/1 (2018), 139-141.

³⁰ Temizyürek - Acar, "Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi", 28.

³¹ Fırat Yardımciel - Durmuş Kılıç, "Çizgi Filmlerin İlettikleri Etik Değerler Bakımından İncelenmesi: Doru Örneği", *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2023), 22.

³² Büşra Kamacıoğlu, "Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Hayao Miyazaki Çizgi Filmleri", *Sanat ve Tasarım Dergisi* 7/2 (2017), 3.

³³ Kamacıoğlu, "Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Hayao Miyazaki Çizgi Filmleri", 16.

kırtasiye, tekstil, müzik, mobilya gibi farklı alanlarda ekonomik kazanç yolu olabilmektedir.³⁴

Teknolojik ürünler, insanların dünyaya açılmasında, bilgilerini artırmalarında, kültürler arası etkileşimde görsel bir köprü vazifesi görmektedir.³⁵ Dini konuların öğrenilmesinde ve din dilinin geliştirilmesinde katkılar sunabilmektedir.³⁶ Değerler eğitiminde filmler, önemli bir etkiye sahiptir.³⁷ İnsan zihni gördüklerini daha uzun süre hatırlamaktadır. Bu açıdan filmlerde izlenenler, öğrenmede kalıcılığa olumlu etki etmektedir.³⁸

2.2. Olumsuz Etkileri

Animasyon filmlerin olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de olabilmektedir. Film hazırlayanların temel amaçları, hedef kitlesinin özellikleri, filmin içeriği gibi etkenler, filmlerin izleyiciler üzerindeki etkilerini şekillendirmektedir. Bazı araştırma sonuçlarından ve alan uzmanlarının görüşlerinden hareketle, animasyon filmlerin olumsuz etkilerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Batılı kültürle ait değerlerin yerel kültürün içine girmesi ve onu esir alması olabilmektedir. Bu kültürün küreselleşmesine yol açmaktadır.³⁹ Sadece ticari kaygılarla hazırlanmış çizgi filmler, çocukları alışveriş konusunda olumsuz yönde etkilemektedir.⁴⁰

Çizgi filmlerin arasına konan reklamların zararlı etkileri olabilmektedir.⁴¹ İzlenen kahramanların dünyasının gerçek mi hayal mi olduğu konusunu tam anlayamayan çocuk, olayların etkisinde kalıp farklı davranışlar sergileyebilir.⁴² Çizgi filmler, çocuğu tüketim toplumunun bir parçası haline getirmektedir.⁴³

³⁴ Nilgün Türkmen, "Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Pepee", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 36/2 (2013), 141.

³⁵ Ali Yağlı, "Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü: Caillou ve Pepee Örneği", *Journal of Turkish Studies* 8/Volume 8 Issue 10 (2013), 717-718.

³⁶ Ayşe Emre Kaya - Fatma Gökçen Atuk, "Çocuklarda Din Dilinin Oluşturulması: Çizgi Filmler Örneği", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020), 59.

³⁷ Burhan Mikdat Albayrak - Ayça Kartal, "Değerler Eğitimi Bağlamında Animasyonlar: Kung Fu Panda 3 Filmi İncelemesi", *Türkiye Eğitim Dergisi* 5/2 (2020), 268.

³⁸ Yılmaz, "Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü", 181.

³⁹ Şakir Eşitti, "Çizgi Filmlerde Küresel ve Yerel Kültürün İnşası: Caillou ve Pepee Örneği", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 32/32 (2016), 133.

⁴⁰ Fatma Yaşar Ekici, "Çizgi Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *The Journal of Turk-Islam World Social Studies* 2 (2015), 70.

⁴¹ Yaşar Ekici, "Çizgi Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", 81.

⁴² Yağlı, "Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü", 707.

⁴³ Yağlı, "Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü", 709.

Yabancı çizgi filmlere yapılan çeviriler, çocukları dil bakımından olumsuz etkilenmesine sebep olabilmektedir.⁴⁴ Kitle iletişim araçları ve filmlerle baş başa bırakılan çocuklar, olumsuz özellikleri öğrenebilmektedir.⁴⁵ Çocukların kendilerini tanıyabilmelerine, düşünmelerine ve eleştiri yapabilmelerine, dinlenmelerine yardımcı olmaktadır.⁴⁶

Çocukları şiddete yönlendirebilmekte ve riskli davranışları yapmalarına neden olabilmektedir.⁴⁷ Aktarılan içeriklerden dolayı, ahlaki bakımdan olumsuz etkilenme durumu olabilmektedir.⁴⁸ Çocukların sosyal yaşantısı üzerinde olumsuz etkileri olabilmektedir.⁴⁹

Uzun süre maruz kalındığında, yapay bir gerçeklik duygusuna neden olabilmektedir.⁵⁰ Bireysellik, rekabetçilik ve haz anlayışları çocuklar arasında yayılmasında etkili olabilmektedir.⁵¹ Yabancı kültürlerin ve inançların çocuklara aktarılması anlamında filmlerin olumsuz etkileri de olabilmektedir.

Olumlu ve olumsuz etkilere bakıldığında, bu filmlerin çok iyi organize edilmesi, içeriklerinin kontrolden geçirilmesi ve niteliklerinin artırılması için daha fazla araştırma yapılması, bir gereklilik haline gelmiştir.

3. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Problem Durumu

Araştırmada, “Bilal: Özgürlüğün Sesi” animasyon filminin içerdiği değerlerin, dini içeriklerin ve mesajların ortaya çıkarılması ile sonuçlardan hareketle önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.⁵² Ayrıca yerli yapım animasyon filmlerin niteliklerinin artırılması, din ve değerler eğitimi için daha yeterli filmlerin üretilmesi için fikirler verilmesi, bu alandaki araştırmacılara ve yapımcılara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

2000’li yılların başından itibaren kitle iletişim araçları ve ürünleri, din eğitimcilerinin ilgisini çekmeye başlamıştır.⁵³ Günümüzde kitle iletişim araçlarının daha yaygın hale gelmesinin sonucunda çizgi filmler, milli ve manevi değerlerin yeni

⁴⁴ Yağlı, “Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü”, 711.

⁴⁵ Kaya - Atuk, “Çocuklarda Din Dilinin Oluşturulması”, 88.

⁴⁶ Erkan Yaman vd., “Dede Korkut Çizgi Filminde Yer Alan Değerler”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 13/29 (2015), 249-250.

⁴⁷ Yaman vd., “Dede Korkut Çizgi Filminde Yer Alan Değerler”, 249-250.

⁴⁸ Yılmaz, “Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü”, 182.

⁴⁹ Kurttaş, “Eğitimde Film Kullanımının Önemi”, 231.

⁵⁰ Kurttaş, “Eğitimde Film Kullanımının Önemi”, 237.

⁵¹ Pınar Özgökbel Bilis, “Rol Modelleri ve Toplumsal Değerler Açısından ‘Uçaklar’ Adlı Animasyon Filmi Üzerine Bir İnceleme”, *Selçuk İletişim* 8/3 (2014), 202.

⁵² Khurram H. Alavi - Ayman Jamal, *Bilal: Özgürlüğün Sesi [Bilal: A New Breed of Hero]*, (Animasyon Film, 2015).

⁵³ Ayşe Zişan Furat, “Din Eğitimi Ekseninde Türkiye’de Medya ve Din Araştırmaları”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2019), 29.

nesillere aktarılmasında daha önemli bir görev üstlenmeye başlamıştır.⁵⁴ Çizgi filmler kullanılarak yeni nesillere aktarılan fikir ve değerlerin sistematik şekilde incelenmesi, nesillerin korunması adına bir gereklilik haline gelmiştir.⁵⁵ Bu filmlerde model alınan karakterlerle sunulan içeriklerin olumlu mu olumsuz mu olduklarının tespit edilmesi gerekmektedir.⁵⁶ Bu çalışmanın çıkış noktasını da bu gereklilikler oluşturmaktadır.

Animasyon filmlerle ilgili akademik çalışmaların yapılması, daha başarılı yapımların insanlarla buluşmalarına yardımcı olmaktadır.⁵⁷ Bunlarla birlikte sinema alanında yapılan çalışmalara, büyük bir ilgi duyulmaktadır.⁵⁸ Çocuklar ve medya konularında yapılacak araştırmaların sayısının artması, bu alana ve anne babalara önemli katkılar sağlayacaktır.⁵⁹ Ayrıca çalışmaların çoğunluğunun değerler eğitimi odaklı olduğundan din eğitimi odaklı çalışmaların daha çok yapılması gerekmektedir.⁶⁰ Bu araştırmanın önemli görülmesinin nedenlerinden birisi, değerler ile birlikte dini içerikleri de ortaya çıkarmayı amaçlamasıdır.

Kaba, tez çalışmasında; animasyonun öğrenme süreci içinde önemli olacağını, ayrıca süreçte hareket, ses, zaman ile görsel iletişimin iyi anlaşılması gerektiğini belirtmiştir.⁶¹ Yorulmaz, sempozyumda sunduğu bildiride; sinemanın yaygın din eğitiminin en önemli araçlarından birisi olduğunu, filmleri olumlu ve olumsuz yönde kullanılabileceğini belirtmiştir.⁶² Günümüzde kullanılan eğitim öğretim araçları içerisinde animasyonun önemine bakıldığında, iki araştırmacının da yaptıkları yorumların gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yardımcı araç olarak kullanılan animasyonların önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Korkmaz çalışmasında; din dersi öğretmenlerinin yarısının filmleri kullandıkları, en fazla işlenen konuyu zenginleştirmek ve geliştirmek amacıyla kullandıkları sonuçlarına ulaşmıştır.⁶³ Ünal çalışmasında; öğretmenlerin değerler eğitiminde dizi ve filmlerin kullanılabileceğini, içeriğe önem verilmesi gerektiğini,

⁵⁴ Elif Tabak - Güzin Yasemin Tunçay, "Doru Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 8/16 (2023), 81.

⁵⁵ Eşitti, "Çizgi Filmlerde Küresel ve Yerel Kültürün İnşası", 141-142.

⁵⁶ Kübra Ufak - Bilal Yorulmaz, "Niloya Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi", *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2022), 99.

⁵⁷ Mustafa Yasir Kaçmaz - Hacı Mustafa Kiriş, "Rafadan Tayfa Göbeklitepe Animasyon Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", *Küllüye Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı* (2023), 238.

⁵⁸ William Blizek - Bilal Yorulmaz, "Sinema Filmleri ve Din", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (2015), 193.

⁵⁹ Adem Beldağ - Seher Yazar Kaptan, "Arabalar Filminin İçerdiği Değerlere İlişkin Bir İnceleme", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2017), 495.

⁶⁰ Rumeysa Uslu - Kasım Kocaman, "Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *Talim* 5/2 (2021), 140.

⁶¹ Fethi Kaba, *Animasyon'un Eğitim Amaçlı Kullanımı* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 44.

⁶² Yorulmaz, "Bir Yaygın Din Eğitimi Aracı Olarak Sinema", 175.

⁶³ Korkmaz, "Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları", 59-61.

aşamalılık ilkesine uyulmasının önemli olduğunu, ayrıca değerlerin dolaylı olarak aktarılmasının daha yararlı olacağını düşündüklerini tespit etmiştir.⁶⁴ Arslan çalışmasında; animasyonların kültür aktarımında büyük bir etkiye sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.⁶⁵ Üç araştırma sonucu, birbiri ile paralellik göstermektedir. Filmlerin dini içerik, değer ve kültür aktarımı amacıyla kullanımı yaygınlaşmaktadır.

Kurtdaş araştırmasında; filmlerin eğitimde kullanılmasının yararlı olacağı, tek başına kullanmak yerine diğer eğitim araçları ile birlikte kullanılmasının gerekli olduğu, ayrıca filmleri kullanırken birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır.⁶⁶ Diğer araştırmasında; *"Horton Hears A Who"* filminin bir tevhid filmi olduğunu, filmde örtük olarak dinin anlatıldığını, yapının kalplere tesir eden bir havası olduğunu belirlemiştir.⁶⁷ İki araştırmanın sonuçları, benzerlik göstermektedir. Filmler, açık veya örtük şekilde, dini içerikleri ve değerleri aktarabilmektedir. Filmlerin bu amaçlarla kullanımı mümkündür ve içselleştirme noktasında yararlı olabilmektedir.

Aksu, tez çalışmasında; ailece en çok izlenen program türlerinin sinema ve dizi olduğunu, dini konularda kitap ve dergilerin daha fazla kullanıldığını, çocukların televizyonlarda kendilerine yönelik dini içerikli programların olmasını istediklerini belirlemiştir.⁶⁸ Yapıcıoğlu, tez çalışmasında; animasyon filmlerinin her geçen gün izlenme oranlarının ve öneminin arttığı sonuçlarına ulaşmıştır.⁶⁹ İki araştırma sonucu birbirini desteklemektedir. Kitle iletişim araçlarının kullanımı artmakta, bununla birlikte etkileri de güçlenmektedir.

Yakar, çalışmasında; filmlerin sosyal becerileri geliştirdiği, dersten alınan hazı artırdığı, akademik başarıyı artırdığı sonuçlarına ulaşmıştır.⁷⁰ Arslan araştırmasında; filmlerin din eğitimi müfredatına konması gerektiğini, bunun yapılarak dine karşı olumlu tutum sağlanmasına yardımcı olunacağını ifade etmiştir.⁷¹ Kanar, *"Arabalar 1"* filmini incelediği tez çalışmasında; filmlerin değer kazanımında etkili oldukları, empati yeteneklerini kullanmalarına katkı yaptıkları, verilen değerlerin çocuklarda iz bıraktığı, genelde olumlu karakterlerin örnek alındığı sonuçlarına ulaşmıştır.⁷² Araştırma sonuçları, birbiriyle benzerlik

⁶⁴ Ünal, "Dizi ve Filmlerin Değerler Üzerindeki Yansımasına Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşleri", 297-300.

⁶⁵ Arslan, "Animasyon (Çizgi Film) Tarihine Kültür Aktarımı Açısından Bir Bakış", 1070-1071.

⁶⁶ Kurtdaş, "Eğitimde Film Kullanımının Önemi", 239.

⁶⁷ Yorulmaz, "Din Eğitime Yardımcı Bir Araç Olarak 'Tebliğ Filmleri'", 260.

⁶⁸ Ayşe Betül Aksu, *Medya, Çocuk ve Din Eğitimi* (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 214-218.

⁶⁹ Gizem Yapıcıoğlu, *Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Animasyon Sinema: Kayıp Balık Nemo, Buz Devri, Wall-E* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 131-133.

⁷⁰ Halide Yakar, "Sinema Filmlerinin Eğitim Amaçlı Kullanımı: Tarihsel Bir Değerlendirme", *HAYEF Journal of Education* 10/1 (2013), 31-32.

⁷¹ Mustafa Arslan, "Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (2016), 22-23.

⁷² Kanar, *Animasyon Filmlerinin Öğrencilerin Değer Gelişimine Etkileri: Arabalar 1 Animasyon Filmi Örneği*, 78-81.

göstermektedir. Filmlerin çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini artıracak çalışmalara ağırlık verilmesi, bir zorunluluk haline gelmektedir.

Gümrükçüoğlu çalışmasında; görsel medya araçlarının çocukların karakterlerinde, davranışlarında etkili olduğunu ve özellikle televizyonun etkisinin bilinip ona göre önlemlerin alınması gerektiğini belirlemiştir.⁷³ Yılmaz araştırmasında; sinema kullanılarak din ve değerler eğitiminin etkili şekilde yapılabileceğini tespit etmiştir. Ayrıca sinemanın kültür, din ve değer aktarımındaki öneminin Türkiye’de de anlaşıldığını ve bu konuda çalışmaların hızlandığını belirtmiştir.⁷⁴ Burada verilen araştırma sonuçları, birbirini destekler niteliktedir.

Sonuç olarak çizgi ve animasyon filmler, başta çocuklar olmak üzere toplumun büyük bir kesimini olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Din ve değerler eğitiminde de kullanılmaya başlanan bu filmlerle kültür aktarımı, belirli konularda belirli fikirlerin oluşturulması, bilinç ve duyarlılık kazandırılması, değişik inançlar hakkında bilgiler verilmesi ve bunların merak ettirilmesi, farklılıklara saygı gibi birçok farklı alanda kullanılmaya devam edilmektedir. Gün geçtikçe önemi artan bu filmlerin içeriklerinin, görselliklerinin, verdikleri mesajların, aktarmaya çalıştıkları inanç ve değerlerin araştırılması, bunların halk ile paylaşılıp bu konulardaki bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen amaç ve öneminden hareketle, bu araştırmanın problemi; *“Bilal: Özgürlüğün Sesi” animasyon filmi, din ve değerler eğitimi açısından uygun mudur?*” olarak belirlenmiştir. Çalışmada cevap aranacak araştırma soruları şunlardır:

Filmde, hangi olumlu değerlere yer verilmiştir?

Filmde, hangi olumsuz örnek olabilecek davranışlara yer verilmiştir?

Filmde, İslam dini ile ilgili hangi uygulamalara, içeriklere ve sözlere yer verilmiştir?

Filmde, müşriklerin inancı ile ilgili hangi uygulamalara, içeriklere ve sözlere yer verilmiştir?

4. Araştırma Yöntemi

Araştırma, *“Nitel Araştırma Yöntemi”* ile yürütülmüştür. Nitel yöntem, gözlem, görüşme, doküman incelemesi vb. veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı,

⁷³ Süleyman Gümrükçüoğlu, “Görsel Medya ve Din Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* 20 (2022), 60.

⁷⁴ Yılmaz, “Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü”, 192-193.

düşüncelerin ve olayların doğal ortamında incelendiği araştırma türüdür.⁷⁵ Çalışma, bir filmin incelemesini içerdiği için bu yöntem tercih edilmiştir.

Çalışmada, “*Doküman İncelemesi*” araştırma tekniği kullanılmıştır. Olgular ya da olgularla ilgili yazılı-görsel materyallerin analizini kapsayan bu teknikte, öncelikle dokümanlara ulaşılmış ve bunların özgünlüğü kontrol edilmiştir. Sonrasında da dokümanlar, anlaşılmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.⁷⁶ Araştırmada, film dokümanı üzerinde çalışılması gerektiği için bu teknik tercih edilmiştir.

Çalışmanın veri kaynağını, “*Bilal: Özgürlüğün Sesi Filmi*” oluşturmaktadır. Filme, açık erişim olan sitelerden ulaşılmıştır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İlgili literatür taraması sonucunda, milli değerler ile örgün ve yaygın eğitimde verilmeye çalışılan değerler listelenmiştir. Maarif Modeli’nde; saygı, sorumluluk ve adalet olmak üzere üç çatı değer belirlenmiştir. Diğer değerler, bunların etrafında şekillendirilmiştir. Vurgulanan değerler şunlardır: Adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazilik, özgünlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir.⁷⁷ 4-6 Yaş Kur’an Kursu Öğretim Programı’nda sayılan değerlerle birlikte; milli-manevi değerler, empati, adab-ı muaşeret, paylaşma ve iş birliği değerleri de yer almaktadır.⁷⁸ Dünyada ortak olarak kabul gören demokrasi, insan hakları, özgürlük, eşitlik ve barış değerleri listeye eklenmiştir.

Film boyunca belirlenen tüm değerler, değerler listesine ilave edilmiş ve “*Değerler Kontrol Listesi*” hazırlanmıştır. Filmde tespit edilemeyen değerlere bulgularda yer verilmemiştir. Din eğitimi ile ilgili kısımları incelemek için İslam dininin temel uygulamaları, sözleri ve mekânları (Allah, Peygamber, dua, namaz...) liste haline getirilmiştir. Ayrıca film izlemeleri sırasında gerekli eklemeler yapılarak “*Dini İçerikler Kontrol Listesi*” ne son şekli verilmiştir.

Çalışmada, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır.⁷⁹ Listelerdeki maddeler kullanılarak film tekrar tekrar izlenmiş, değerler (kategoriler) ve bu değerlerle ilgili ifadeler-davranışlar (kodlar) tespit edilmiştir. Bunlar tablolar (tema) halinde sunulmuştur.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için bazı uygulamalar yapılmıştır. İç geçerlik için bulguların tutarlılığı ve kavramsal çerçeve ile uyumu açıklanmış ve yapılan yorumların bulgular ile uyumlu olmasına dikkat edilmiştir. Bunlarla birlikte, nitel analiz ve ölçme değerlendirme uzmanlarının görüşleri

⁷⁵ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, 2016), 41.

⁷⁶ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 189.

⁷⁷ “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi - Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” (Erişim 26 Nisan 2025).

⁷⁸ “4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı’nda Değerler Eğitimi” (Erişim 06 Mayıs 2025).

⁷⁹ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 239-242.

alınmıştır. Dış geçerlik için tüm süreçler ayrıntılı şekilde açıklanmış, sonuçların kavramlarla tutarlılığına dikkat edilmiş, sonuçlar benzer araştırma sonuçları karşılaştırılmıştır.

İç güvenilirlik için veriler doğrudan sunulmuş ve araştırmanın tüm süreçleri hakkında bilgiler verilmiştir. Doküman ve film incelemesi konularında uzman olan iki farklı araştırmacıya film incelenmiştir. Onlardan filmi dini içerik ve değerler açısından incelemeleri istenmiştir. Uzmanların ulaştıkları sonuçlar ile araştırmacının ulaştığı sonuçlar karşılaştırılmıştır. Küçük farklar olmakla beraber sonuçların yakın çıktığı görülmüştür. Araştırmacı yansız davranmaya çalışmıştır. Dış güvenilirlik için araştırmacı kendi konumunu açıklamış, veri kaynağı, veri toplanma ve analiz süreçleri açıklanmış ve kavramsal çerçeve belirtilmiştir.

5. İlgili Literatür

Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında, genellikle çizgi filmlerin, din ve değerler eğitimi açısından animasyon filmlerden daha fazla incelendiği görülmüştür. Çizgi sinema ve çizgi film incelemelerinin birlikte verilmesi, bu kısımdaki sayfa sayısını artıracığından animasyon filmleri ile ilgili yapılan çalışmalara daha fazla yer verilmiştir.

Yorulmaz araştırmasında; genellikle genç akademisyenlerin film konusunda çalışmalar yaptığını ve en çok dindar tipolojilerinin ele alındığı sonuçlarına ulaşmıştır.⁸⁰ Son yıllardaki araştırmalarda içerik zenginliği görülmektedir. Kahramanların aktardığı değerler, ön plana çıkan değerler, filmin dayandığı yaklaşım gibi farklı konuların incelenmesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Furat çalışmasında; iki bakış açısının literatüre hâkim olduğunu, bunlardan birinin medyaya eleştirel bakış diğeri ise medyanın işlevsel olduğu görüşleri olduğunu belirtmiştir.⁸¹ Belirtilen araştırma sonuçları, ilerleyen yıllarda animasyon film incelemelerinin zenginleşerek ve çeşitlenerek devam etmesi konusunda umut vericidir. Toplumdaki etkisi daha iyi anlaşılmasına başlanan filmlerin, farklı akademik kariyere ve özelliklere sahip araştırmacılar tarafından araştırılmasının bu alana katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Özer tez çalışmasında, incelediği çizgi filmlerde (Madagaskar 2, Buz Devri 1-2-3-4, Shrek 2-3-4...); en fazla sevgi, iş birliği ve birlik değerlerine yer verildiğini tespit etmiştir.⁸² Turhan tez çalışmasında; incelediği altı tane Türk yapımı animasyon filmlerde (Ayas, Canım Kardeşim: Uzaylılar mı Gelmiş, Evliya Çelebi Ölümsüzlük

⁸⁰ Bilal Yorulmaz, “Türkiye’de Sinema ve Din Alanında Yapılan Akademik Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2019), 71.

⁸¹ Furat, “Din Eğitimi Ekseninde Türkiye’de Medya ve Din Araştırmaları”, 41-42.

⁸² Özgür Özer, *İkibin Sonrası Sinemalarda Gösterilen Çizgi Filmlerin Okul Öncesinde Kazandırılması Gereken Değerler Açısından İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 291-319.

Suyu, İksir, Köstebekgiller: Perili Orman ve Gölgenin Tılsımı), 152 değere yer verildiğini, en çok aile, hayvan ve doğa sevgisine yer verildiğini tespit etmiştir. Olumsuz bazı değerlerin de olduğu belirlenmiştir. Animasyon filmlerin çocuklara model oluşturabilecek nitelikte olduğu sonucuna varmıştır.⁸³ Beldağ ve Kaptan araştırmalarında; “Arabalar” filminde, en fazla sevgi ve yardımseverlik, en az dürüstlük ve saygı değerlerine yer verildiği sonuçlarına ulaşmışlardır.⁸⁴ Albayrak ve Kartal, “Kung Fu Panda 3” filmini inceledikleri araştırmalarında: öğrencilerin kendilerine yakın hissettikleri karakterlerle özdeşim kurdukları, büyüklere saygı, küçüklere sevgi, birlik ve beraberliğin önemi değerlerinin ön plana çıktığı sonuçlarına ulaşmışlardır.⁸⁵ Bu araştırmaların sonuçları, birbiri ile paralellik göstermektedir. Çizgi filmlerin genelinde, en ön plana çıkan değerler, sevgi, saygı, birlik ve beraberlik olmaktadır. Çocukların bu değerlerle büyümesi istendiği için bunlara ağırlık verilmesi son derece normal olarak değerlendirilmektedir.

Kaçmaz ve Kiriş çalışmalarında, “Rafadan Tayfa Göbeklitepe” filmini incelemiş; filmde ağırlıklı olarak arkadaşlık, dayanışma, iş birliği ve kardeşlik değerlerinin verildiği, olumlu değerlerin fazlalığına rağmen olumsuz örneklerin de filmde yer aldığı, buna rağmen değer aktarımında başarılı bir film olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.⁸⁶ Ünal araştırmasında; yakın dönem Türk animasyon filmlerini incelemiş, filmlerde olumlu değerlerin olumsuz değerlerden daha fazla yer aldığı, en fazla dayanışma, yardımseverlik, duyarlılık ve sorumluluk değerlerine yer verildiği sonuçlarına ulaşmıştır.⁸⁷ Bu iki araştırma sonucu, birbirini desteklemektedir. Son yıllarda yapılan yerli çizgi film ve animasyonlarda, yukarıda belirtilen değerlerin sıklıkla vurgulandığı görülmüştür.

Yıldırım araştırmasında; “Tay” filminde kültürel değerlere yer verildiği, filmin çocuklarda ilgi uyandırdığı, filmde örnek olacak olumlu davranışlara yer verildiği, kötü örneklerle yer verilmediği, özellikle sevgi, iyilik, dostluk değerleri ile ailenin önemi üzerinde durulduğu, bu açılarından filmin din ve değer eğitimi için uygun olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.⁸⁸ Atan, tez çalışmasında; izlenen çizgi filmlerin çocukların değişimine ve kişilik gelişimine katkı sağlamadığını, kültür aktarımına uygun olmayan filmlerin olduğunu ve şiddete özendiren sahnelerin bu filmlerde yer aldığını tespit etmiştir.⁸⁹ Bilis çalışmasında; “Uçak” filminin batı tipi modern sistemi

⁸³ Hasan Basri Turhan, *Türk Yapımı Animasyon Filmlerinde Değer Aktarımı Üzerine İnceleme* (Siirt: Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 64-67.

⁸⁴ Beldağ - Kaptan, “Arabalar Filminin İçerdiği Değerlere İlişkin Bir İnceleme”, 487.

⁸⁵ Albayrak - Kartal, “Değerler Eğitimi Bağlamında Animasyonlar”, 279-281.

⁸⁶ Kaçmaz - Kiriş, “Rafadan Tayfa Göbeklitepe Animasyon Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, 238-240.

⁸⁷ Orhan Ünal, “Yakın Dönem Türk Animasyon Filmlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi”, *International Journal of Field Education* 6/2 (2020), 77-79.

⁸⁸ Rabia Yıldırım, “Din ve Değerler Eğitimi Açısından ‘Tay’ Animasyon Sinema Filminin İncelenmesi”, *İlahiyat Akademi* 16 (2022), 64.

⁸⁹ Uğur Atan, *Animasyonun Kültür Aktarımındaki Yeri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 83-85.

olumlu gösterdiğini ve geniş bir değerler paradigmasına sahip olduğunu belirlemiştir.⁹⁰ Buna benzer olumsuz sonuçlar çıkabilmektedir. Burada, film yapımcılarına ve bunları izleten anne babalara büyük görevler düşmektedir.

Alıcı çalışmasında; var olan kaynakların yetersiz olduğunu, daha fazla yabancı çizgi filmlere ağırlık verildiğini, yerli filmlerin dış ülkeler için daha iyi tanıtılması gerektiğini belirlemiştir.⁹¹ Bu konudaki eksiklikler zaman ilerledikçe azalmaktadır. Çizgi film ve animasyon filmleri inceleyen araştırma sonuçları arttıkça, bununla ilgili eğitimler yaygınlaştıkça ve yerli filmlerin sayısı çoğaldıkça, eksikliklerde azalmaların yaşanacağı umulmaktadır.

Turanalp, tez çalışmasında, “Hayao Miyazaki” filmini incelemiş; filmde Japon dini ve ahlaki değerlerine, dini mekânlara, kültürel özelliklere yer verildiğini belirlemiştir.⁹² Yabancı kültürleri ve inançları aktaran yabancı yapımlar bulunmaktadır. Dünyanın zenginliklerini bilmek açısından yararlı olan bu filmler, aile rehberliği olmadan izlenirse yanlış yönlendirmelere yol açabilecek filmlerdir. Bu açıdan yabancı filmlerin önceden büyükler tarafından incelenmesi, uygun görülmesi halinde çocuklara izletilmesi faydalı olacaktır.

Gümüş çalışmasında; Baudrillard’ın Simülasyon Teorisinin (Gerçeğin modeller aracılığıyla üretilmesi ve sanal gerçekliklerin oluşturulması...) kullanımının olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ifade etmiştir.⁹³ Gerçek dünya yerine sanal dünyanın tercih edilmesi ve ikisinin iç içe geçmesi; iletişimin ve aile bağlarının zayıflaması ve olumsuz davranışların-alışkanlıkların yaygınlaşması gibi sorunları etkileyebilmektedir. Bu açılardan ulaşılan sonucun daha iyi incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Yukarıda yer verilen ve incelenmesine rağmen yer verilemeyen tüm araştırmalar, bütüncül bir gözle değerlendirildiğinde, çizgi ve animasyon filmlerinin sonuçları ile ilgili olarak bazı yorumlar yapılabilir:

Araştırmaların 2010 yılının sonrasında artış göstermeye başladığı görülmüştür. Yerli yapımların ve çizgi film kanallarının artmasının, ayrıca bu tarz yapımların dünya çapında daha fazla izlenmeye başlanmasının bunda etkili olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmaların çoğunluğunun değerler üzerine yoğunlaştığı ve din eğitimi merkezli araştırmaların sayı olarak yetersiz kaldığı görülmüştür. Çalışmada, değerlerle birlikte dini içerikler incelenmiştir. Bu durumun, araştırmanın özgünlüğüne katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

⁹⁰ Bilis, “Rol Modelleri ve Toplumsal Değerler Açısından ‘Uçaklar’ Adlı Animasyon Filmi Üzerine Bir İnceleme”, 224-225.

⁹¹ Birgül Alıcı, “Türkiye’de Animasyon Sineması Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 19/37 (2021), 66-67.

⁹² Turanalp, *Animasyon Sinemasında Dinî ve Ahlakî Değerlerin Sunumu Hayao Miyazaki Örneği*, 203-207.

⁹³ Süleyman Gümüş, “Bir Medya Aracı Olarak Sinemanın Din Eğitiminde Kullanımı: Baudrillard’ın Simülasyon Teorisi Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (2019), 33.

İncelenen çizgi ve animasyon filmlerinin çoğunluğunun, din ve değerler eğitimi ile kültür aktarımı açılarından, uygun ve kullanışlı oldukları belirlenmiştir. Televizyon kanallarındaki çizgi filmlerin animasyon filmlerden daha fazla incelendiği görülmüştür. Sayı olarak daha fazla olmaları ve onları izleyen insanların daha fazla olması gibi etkenler, bu durumda etkili olmuş olabilir. Araştırmada çizgi filmin değil, animasyon filmin incelenmiş olması, çalışmanın önemini ve katkısını artıracak bir etken olarak görülebilir.

Araştırılan filmlerde; sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma, sorumluluk ve dürüstlük değerlerinin daha fazla geçtiği anlaşılmıştır. Din ve değerler eğitimi incelemelerinde kullanılan bazı formlar olmakla birlikte daha kompleks bir inceleme formuna ihtiyaç duyulduğu düşünülebilir. Araştırmada, milli ve manevi değerler ile evrensel değerlerin büyük bir kısmı, ayrıca yapılmış araştırmaların incelediği tüm değerler kullanılarak değerlendirme listeleri hazırlanmıştır. Daha geniş hacimli formların kullanılması, çalışmanın diğer araştırmalardan farklı bir yönünü ortaya çıkardığı düşünülmüştür.

Filmlerin bazılarında olumsuz öğeler de belirlenmiştir ve bunların azaltılması yönünde önerilerde bulunulmuştur. Çizgi ve animasyon filmlerdeki olumlu karakterlerle özdeşim kurulduğu belirtilmiştir. Bu açıdan bakınca seçilecek karakterlerin ve bunların özelliklerinin iyi belirlenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Filmlerde verilen olumsuz değerler, olumlu değerlere yönlendirme amacıyla verilmeye çalışılmıştır. Sadece bunun yoğunluğunun yerinde ve iyi ayarlanması gerektiği unutulmamalıdır.

6. “Bilal: Özgürlüğün Sesi” Filminin Genel Özellikleri

Tablo 1: “Bilal: Özgürlüğün Sesi” Animasyon Filminin Genel Özellikleri

Filmin Orijinal Adı	Bilal: A New Breed of Hero
Yapımcı Ülke	Birleşik Arap Emirlikleri-ABD
Yapım Şirketi	Barajoun Entertainment
İthalatçı Medya Şirketi	Khan Medya
İlk Gösterim Tarihi	9 Aralık 2015 (Dubai Film Festivali)
Türkiye Vizyon Tarihi	26 Mayıs 2017
Süresi	105 dakika
Yönetmen	Khurram H. Alavi ve Ayman Jamal
Türkiye’de Sinemalarda İzleyen Seyirci Sayısı	(13 Haftada) 54.234 seyirci

7. Bulgular

7.1. Olumlu Değerler Bulguları

1. Araştırma Sorusu: Filmde, hangi olumlu değerlere yer verilmiştir?

Tablo 2: Olumlu Değerler Bulguları

Sıra No	Olumlu Değerler (1. Tema)		Filmde Yer Alma Sıklığı
	Değerler (Kategoriler)	Sahneler-İfadeler ve Davranışlar (Kodlar)	
1	Nasihat (dini-ahlaki değerleri geliştirici iletiler)	Nasihat vermek ve almak.	11
2	Cesaret	Cesaret sahibi olmak.	7
3	Nezaket	Nazik davranmak. (3) Teşekkür etmek. (2) Özür dilemek. (1)	6
4	Adalet	İyiliğe karşılık iyilikle karşılık vermek. (2) Adalet sahibi olmak. (1) Hakkı gözetmek, haktan yana olmak ve hakkı söylemek. (1) Haram ve haksız kazançtan uzak durmak. (1)	5
5	Sabır	Sabırlı ve tahammül sahibi olmak. (3) Öfkesine sahip çıkmak. (1) Metanetli olmak. (1)	5
6	Umut	Umutlu olmak.	5
7	Yardımseverlik	Yardımsever olmak.	5
8	Aile bütünlüğü	Aileye sahip çıkmak. (4) Kardeşlik hukukuna önem vermek. (1)	5
9	Duyarlılık	Haksızlıklara karşı sessiz kalmamak. (3) Söze ve konuşana değer vermek. (1)	4
10	Çalışkanlık	Azimli, çaba ve gayret sahibi olmak. (4)	4
11	Saygı	Saygılı olmak. (1) Kutsal mekânlara saygılı olmak. (1) Farklılığa, ötekine saygı göstermek. (1) Emeğe saygılı olmak. (1)	4
12	Sevgi	Sevgi insanı olmak.	3

13	Merhamet	Affedici, barışçıl olmak. (2) Hayvanlara iyi davranmak. (1)	3
14	Dostluk	Dostluğa ve arkadaşlığa önem vermek.	2
15	Sorumluluk	Sorumluluk sahibi olmak.	2
16	Tefekkür	Tefekkür etmek.	2
17	Dayanışma	Dayanışmaya, birlik ve beraberliğe, iş birliğine önem vermek. (1) Paylaşımçı olmak. (1)	2
18	İdeallik	İdeal sahibi olmak.	1
19	Maneviyat	Manevi mirasa sahip çıkmak.	1
20	Vatanseverlik	Özgürlüğünü korumak.	1
21	Özgüven	Özgüvenli olmak.	1
22	Sağlıklı yaşam	Sağlığımızın kıymetini bilmek.	1
23	Şehitlik	Şehit olmak.	1
24	Şükür	Şükretmek.	1
25	Yapıcılık	Yapıcı olmak.	1

Filmde, yirmi beş farklı değer tespit edilmiştir. Bunların alt başlıkları olarak otuz dokuz değer davranışı ve ifadesi belirlenmiştir. “Nasihat” (dini-ahlaki değerleri geliştirici ifadeler) değeri 11 kez ile en çok geçen değer olmuştur. İkinci sırada 7 defa ile “Cesaret” değeri gelirken, 6 kez yinelenen “Nezaket” değeri üçüncü sırada yer almıştır. “Adalet”, “sabır”, “umut”, “yardımseverlik” ve “aile bütünlüğü” değerleri 5’er kez filmde vurgulanmıştır. “Duyarlılık”, “çalışkanlık” ve “saygı” değerleri 4’er kez; “sevgi” ve “merhamet” değerleri de 3’er defa filmde yer almıştır. “Dostluk”, “sorumluluk”, “tefekkür” ve “dayanışma” değerleri filmde 2’şer kez geçmiştir. En az işlenen değerler; 1’er kez olmak üzere, “ideallik”, “maneviyat”, “vatanseverlik”, “özgüven”, “sağlıklı yaşam”, “şehitlik”, “şükür” ve “yapıcılık” değerleri olmuştur.

Yukarıda sayılan olumlu değerlerden bazılarına, filmde örnekler şunlardır:

Nasihat vermek ve almak: Arkadaşı Sa’d’ın Bilal’e, “Yaptığın işte en iyi olmak için para yetmez dostum. Unutma, bir o kadar da azimli olman gerekir.” demesi. (28:33-28:38)

Cesaret sahibi olmak: Hz. Hamza’nın müşriklere karşı çıkışı ve “Şimdi dövüşün benimle. Ya da defolun gidin karşımdan.” ifadesini kullanması. (45:10-45:41)

Nezaketli olmak: Gufeyra’nın Bilal’e, “İyi misin sen?” diye sorması. (05:30-05:43)

Adalet sahibi olmak: Efendi Saffan'ın Bilal'e, "Senin inancın, insanı yaptıklarına göre yargılanır diyor. İnsanları yaptıkları ile değerlendirmek adil bir yöntem." demesi. (1:42:24-1:42:33)

İyiliğe karşılık iyilikle karşılık vermek: Bilal'in Hz. Hamza'ya kılıç kullanması ile ilgili olarak, "Öğrendim ustasından." demesi. (1:32:23-1:33:05)

Hakkı gözetmek, haktan yana olmak ve hakkı söylemek: Bilal'in, "Hepimiz bu dünyaya eşit olarak geldik. Hepimizin soluduğu hava aynı. Hepimizin kanı kırmızı akıyor. Hepimiz öleceğiz. Öldüğümüzde aynı toprağın altına gömüleceğiz. Ben inanıyorum ki, ben de en az sizler kadar özgür biriyim." cümleleri. (52:33-53:13)

Sabırlı ve tahammül sahibi olmak: Zindandaki Bilal'in, "Vazgeçmeyeceğim." ifadesi. (54:55-54:57) Ayrıca, "Sorunlar, her zaman şiddetle çözülmez. Kaçınabileceğin bir kavgaya girmemeye gayret etmelisin." cümlesi. (1:08:19-1:08:52)

Umutlu olmak: Hz. Ebu Bekir'in Bilal'e, "Onu kurtaracağız Bilal, ümidini kaybetme." demesi. (1:12:17-1:12:52) Ayrıca, "Zafer, muhakkak inananların olacaktır." ifadesi. (1:39:27-1:39:43)

Yardımsever olmak: Gufeyra'dan su istenmesi üzerine Bilal'in, "Ben alırım." diye söylemesi. (06:26-06:33)

Aileye sahip çıkmak: Bilal'in Efendi Saffan'a, "Ona zarar vermeyeceksin." ifadesi. (12:56-12:58)

Haksızlıklara karşı sessiz kalmamak: Hz. Hamza'nın, Müslümanlara zulmeden adama tokat atması. (45:10-45:41)

Azimli, çaba ve gayret sahibi olmak: Bilal'in arkadaşı Sa'd ile kılıç talimi yaparken Hz. Hamza'nın Bilal'e, "Şimdi eğil, savuşturun, çalıştığımız gibi Bilal, çalıştığımız gibi." demesi. (1:10:23-1:10:51) Ayrıca filmde geçen: "Yaptığın işte en iyi olmak için para yetmez dostum. Unutma, bir o kadar da azimli olman gerekir." ifadesi. (28:33-28:38)

Farklılığa, ötekine saygı göstermek: "Hiçbir kimse köle olarak doğmaz." cümlesi. (33:27-33:30) Ayrıca filmin sonundaki, "Bilal'in hayatı insanlığa ırkların eşitliği ve ayırım yapmaksızın bir arada durmayı öğretmiştir, zincirsiz." cümlesi. (1:45:16-1:45:21)

Sevgi insanı olmak, şefkatli ve merhametli olmak: Bilal'in kendisine yardım ettiği çocuğa, "Durun, nereye? Dur, yavaş ol. Beni nereye götürüyorsun?" şeklindeki merhametli tavrı. (1:14:16-1:14:51)

Affedici ve barışçıl olmak: Efendi Saffan'ın Bilal'e, "İnancın sana böyle mi emrediyor Bilal? O zaman bitir işimi." demesine rağmen Bilal'in onu öldürmemesi. (1:41:00-1:41:39)

Dostluğa ve arkadaşlığa önem vermek: Arkadaşı Sa'd'ın Bilal'e, "Bak ne diyeceğim. Diz çökmek sana hiç yakışmıyor. Ayağa kalk kardeşim, gel de akşamki şölen için neler yaptığımıza bak, bayılacaksın." ifadesi. (36:35-36:43)

Sorumluluk sahibi olmak: Annesinin Bilal'e, "Kız kardeşine iyi bak Bilal." demesi. (04:29-04:45)

Tefekkür etmek: Hz. Ebu Bekir'in bir ağacın gölgesinde sessizce düşüncelere dalması. (46:46-47:06) "Yapacağın seçimleri kılıcın belirlemesin." ifadesi. (1:24:01-1:24:41) Ayrıca, "Dışarıya bakanlar sadece rüya görür. İçlerine bakanlarsa uyanmış olur." cümlesi. (55:11-56:10)

Teşekkür etmek: Bilal'in Gufeyra'ya, "Teşekkür ederim, benim düşünceli, güzel ve biricik kardeşim." ifadesi. (06:00-06:05)

7.2. Olumsuz Davranışlar Bulguları

2. Araştırma Sorusu: Filmde, hangi olumsuz örnek olabilecek davranışlara yer verilmiştir?

Tablo 3: Olumsuz Örnekler Bulguları

Sıra No	Olumsuz Örnek Olabilecek Davranışlar (2. Tema)		Filmde Yer Alma Sıklığı
	Olumsuz Örnekler (Kategoriler)	Sahneler-Davranışlar (Kodlar)	
1	İnsanlara karşı kötülük	İnsanlara kötü davranmak ve şiddet uygulamak, onları aşağılamak.	26
2	İçki-alkol bağımlılığı	İçki içmek.	2
3	Hayvanlara karşı kötülük	Hayvanlara kötü davranmak.	1
4	Dünya malına düşkünlük	Paraya aşırı önem vermek ve onu ilah edinmek.	1

Filmde, "İnsanlara kötü davranmak ve şiddet uygulama, onları aşağılamak" olumsuz davranışı, 26 kez tekrarlanmıştır. Bunu 2 kez ile "İçki içmek" takip etmektedir. "Hayvanlara kötü davranmak" ve "Paraya aşırı önem vermek ve onu ilah edinmek" olumsuz davranışları ise 1'er kez geçmiştir.

Yukarıda sayılan olumsuz örnek olabilecek davranışlara filmde örnekler şunlardır:

İnsanlara kötü davranmak ve şiddet uygulamak, onları aşağılamak: Efendi Saffan'ın Bilal'e, "Sen kimsin ki bana emir veriyorsun? Bu sıçana kim olduğunu hatırlatın." demesi. (12:58-13:03)

İçki içmek: Ümeyye'nin, "Kadeh kaldıralım, oğlum Saffan'a." ifadesi. (49:10-49:19)

Hayvanlara kötü davranmak: Efendi Saffan'ın tavuk üzerinde ok atma çalışması yaparken, "Bilerek yaptım. Oklarımın attığım şeye değmesi lazım. Onları öyle tavukla ziyan etmek istemem. Ama geyik olsaydı." ifadesini kullanması. (11:01-11:14)

Köleleri eşya gibi alıp satmak, köle ticareti yapmak: Köle satıcısının, köleleri satarken, "Öne çık. Çok pahalı değil, sağlıklı, ufacık bir paraya bu köle sizin olabilir. Başka teklif veren var mı? Yirmi mi duydum, otuz veren var mı? Satıldı." ifadeleri. (14:43-14:56)

Paraya aşırı önem vermek ve onu ilah edinmek: Ümeyye'nin zindandaki Bilal'e, "Bak, ben de o tanrılara asla inanmadım. Yo yo yo, ben aptal değilim. İşin doğrusu ikimiz de birer köleyiz Bilal. Aramızdaki en büyük fark, benim beni güçlü kılanı tapıyor olmam." ifadesi. (57:01-58:27)

7.3. İslam Dini Uygulamaları ve İbadetleri, Söylemleri ve Sembolleri Bulguları

7.3.1. İslam Dini Uygulamaları ve İbadetleri Bulguları

3. Araştırma Sorusu: Filmde, İslam dini ile ilgili hangi uygulamalara, içeriklere ve sözlerle yer verilmiştir?

Tablo 4: İslam Dininin Uygulamaları ve İbadetleri Bulguları (3. Tema)

Sıra No	İslam Dininin Uygulamaları ve İbadetleri (3. Tema)		Filmde Yer Alma Sıklığı
	İslam Dininin Temel Uygulamaları (Kategoriler)	Sahneler-İfadeler (Kodlar)	
1	Dua	Dua etmek	2
2	İbadet	Namaz kılmak	1

Filmde, "Dua etmek" 2 kez, "Namaz kılmak" ise 1 kez geçmektedir. Kelime-i şehadet, abdest almak, oruç tutmak, zekât vermek, kurban kesmek, hacca gitmek gibi İslam dininin diğer ibadetlerine filmde rastlanılmamıştır.

Yukarıda belirtilen uygulama ve ibadetlere filmde örnekler şunlardır:

Dua etmek: Hz. Ebu Bekir'in Bilal için, "Bilal, bugün o dilenci çocuğu kurtaran ellerde yücelik gördüm. Şunu unutma, büyük adamlar, kendi kaderlerini kendileri belirler oğlum. Allah'ım sen Bilal'e iman nasip et." diye yakarması. (34:35-34:57)

Namaz kılmak: Hz. Ebu Bekir'in Bilal'e, "Peygamberimiz, bütün müminleri namaza çağırmanı istiyor Bilal." ifadesi. (1:15:56-1:16:00)

7.3.2. Dini Söylemler Bulguları

Tablo 5: İslam Dininin Söylemleri Bulguları (4. Tema)

İslam Dininin Söylemleri (4. Tema)			
Sıra No			Filmde Yer Alma Sıklığı
	Dini Söylemler (Kategoriler)	Sahneler-İfadeler (Kodlar)	
1	Rab-İlah-Tanrı	Allah	4
2	Nebi-Rasul-Elçi	Peygamber-Rasulullah	4

İncelenen filmde, “Allah” lafzı” ve “Peygamber-Rasulullah” ifadelerinin 4’er kez geçtiği görülmüştür. “Bismillah, Elhamdülillah, Sübhanallah, Allahu Ekber, Selamünaleyküm, İnşallah, Maşallah, Allah razı olsun” gibi söylemlerin filmde hiç yer almadığı tespit edilmiştir.

Yukarıda belirtilen söylemlere filmde örnekler şunlardır:

Allah: Zindandaki Bilal için, “Allah bizimledir.” ifadesinin kullanılması. (54:40-54:41)

Peygamber-Rasulullah: Hz. Ebu Bekir’in, “Peygamberimiz diyor ki, nefret etmeyin, çünkü nefret sizi felakete götürür.” demesi. (1:39:27-1:39:43)

7.3.3. Dini Semboller Bulguları

Tablo 6: İslam Dininin Sembolleri (5. Tema)

İslam Dininin Sembolleri (5. Tema)			
Sıra No			Filmde Yer Alma Sıklığı
	Dini Semboller (Kategoriler)	Sahneler-İfadeler (Kodlar)	
1	Namaza çağrı	Ezan	2
2	Kutsal mekân	Kâbe	2
3	İbadethane	Cami, mescid	1
4	Kutsal kitap	Kur’an-ı Kerim-Ayet	1

Filmde, “Ezan” ve “Kâbe” sembolleri 2’şer kez, “Cami-mescid” ve “Kur’an-ı Kerim” 1’er kez geçmiştir. İslam ile ilgili diğer sembolere rastlanılmamıştır.

Yukarıda sayılan sembollere filmde örnekler şunlardır:

Ezan: Filmin final sahnesinde, Bilal'in Kâbe'nin üstüne çıkması ve ezan okumaya başlaması. (1:44:50-1:45:07)

Kâbe: Çocuğun Kâbe'ye doğru koşarken, "Çekilin, çekilin, putları yıkıyorlar, yerle bir ediyorlar." demesi. (1:43:22-1:44:49)

Cami, mescid: Bilal'in, "Burada, Peygamber Efendimizin emriyle, inancı yayabilmek için ilk evi ve ilk mescidi yapıyoruz." ifadesini kullanması. (1:15:35-1:15:39)

Kur'an-ı Kerim-Ayet: (Maide Süresi 32. Ayet) Hz. Ebu Bekir'in Bilal'e, "Yüce Allah buyuruyor ki: Tek bir insanı kurtarmak insanlığı kurtarmak gibidir, kardeşim." ifadesi. (1:06:27-1:06:32)

7.4. Müşriklerin Dini Uygulamaları ve İbadetleri Bulguları

4. Araştırma Sorusu: Filmde, müşriklerin inancı ile ilgili hangi uygulamalara, içeriklere ve sözlere yer verilmiştir?

Tablo 7: Müşriklerin Dini Uygulamaları ve İbadetleri Bulguları (6. Tema)

Sıra No	Müşriklerin Dini Uygulamaları ve İbadetleri (6. Tema)		Filmde Yer Alma Sıklığı
	İnançlarındaki Temel Özellikler (Kategoriler)	Sahneler-İfadeler (Kodlar)	
1	Putlara-Tanrılara saygı	Putlara-Tanrılara saygı duymak, onlara para vermek, adak adamak ve dua etmek.	7
2	Rahiplere saygı	Rahiplere saygı duymak, onları dinlemek ve onlardan affedilmede yardım beklemek.	4
3	Put ticareti	Putları satın almak, onların ticaretini yapmak.	2

"Putlara-Tanrılara saygı duymak, onlara para vermek, adak adamak ve dua etmek" 7 kez, "Rahiplere saygı duymak, onları dinlemek ve onlardan affedilmede yardım beklemek" 4 kez, "Putları satın almak, onların ticaretini yapmak" ise filmde 2 kez yer almıştır.

Yukarıda sayılan uygulama ve ibadetlere filmde örnekler şunlardır:

Putlara-Tanrılara saygı duymak: Put satıcısının, "Renk renk, boy boy putlarım var. Dileklerinizi gerçekleştiren putlar bunlar. Şan şöhret putları, güç getiren putlar, doğurganlık putları, güzellik için putlarım var." şeklindeki ifadeleri kullanması. (07:39-07:54)

Rahiplere saygı duymak: Rahibin, “Gel çocuk gel. Kâbuslarından kurtulmak istersin muhakkak değil mi? Ne duruyorsun? Çıkar cebinden o parayı hadi.” demesi. (09:45-10:30)

Putları satın almak, onun ticaretini yapmak: Ümeyye’nin oğlu Saffan için, “O küçük putlardaki iş fırsatını görmeyi başardı” ifadesini kullanması. (49:20-49:23)

Bulgular kısmında belirtilen cümleler hakkında kısa yorumlar, sonuç bölümünde yapılacağından burada onlara yer verilmemiştir. Bununla birlikte, sayfa ve kelime sınırlarını aşmamak için değerler ve dini içerikler listelerine de makalede yer verilememiştir.

Sonuç

“Bilal: Özgürlüğün Sesi” filmi, din ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle bazı sonuçlara ulaşılmış, bunlar üzerinden tartışma ve yorumlar yapılmaya çalışılmıştır.

İncelenen filmdeki temel karakterlerin her biri izleyenlere ayrı ayrı mesajlar ve değerler aktarmıştır. Bazıları olumlu bazıları olumsuz mesajlar vermektedir. Bilal’in özgürlük mücadelesi, kız kardeşinin sabırlı ve umutlu yaklaşımı, annelerinin sevgisi ve şefkati, Hz. Ebu Bekir’in nasihatleri, Hz. Hamza’nın cesareti, Sa’d ve Şuayb’ın dostluğu olumlu mesaj olarak verilenlerden bazılarıdır. Ümeyye, oğlu Saffan ve diğer bazı karakterler ise olumsuz mesajları aktarmıştır. İzleyicinin kötüyü görerek iyinin kıymetini anlaması amaçlanmıştır. Haksızlık yapan karşısında haklının yanında olunmasının önemi vurgulanmıştır. Burada Hz. Ali’ye yeterince yer verilmediği de söylenebilir. Onun gibi İslam dini ve devleti için büyük hizmetler yapmış bir sahabenin, bu filmde daha fazla yer alması filme ekstra bir değer katabilirdi. Konuşma sahnesi olmamasına rağmen Hz. Muhammed (sav), filmin en önemli karakteridir. Filmde anlatılan tüm olaylarda, yapılan hak mücadelesinde, yapılan hicrette, Mekke’nin geri alınmasında ve inanç kardeşliğinin inşasında onun etkisi vardır.

Birinci araştırma sorusu bulgularının sonucunda, üzerinde durulan yirmi beş değer olduğu, bu değerlerle ilgili otuz dokuz değer davranışı ve ifadenin filmde yer aldığı, konuşmalar ve sahneler esas alınarak belirlenmiştir. *Nasihat* değeri başta olmak üzere, *cesaret*, *nezaket*, *adalet*, *sabır*, *umut*, *yardımseverlik* ve *aile bütünlüğü* değerlerinin en çok işlenen değerler olduğu belirlenmiştir. Yaman vd. Dede Korkut çizgi filminde; *dostluk*, *doğruluk*, *saygı*, *ahlak kuralları* ve *dini değerleri geliştirici iletiler* (*nasihat*) değerlerinin ön planda tutulduğunu belirlemişlerdir.⁹⁴ İki araştırma, nasihat değerinin vurgulanması açısından benzerlik göstermektedir.

Altmış ve Altun, “Pırıl”, Sabuncu ve Yorulmaz “Kral Şakir”, Ufak ve Yorulmaz ise “Niloya” çizgi filmlerinde; en fazla yer alan üç değerden birinin

⁹⁴ Yaman vd., “Dede Korkut Çizgi Filminde Yer Alan Değerler”, 258-261.

“nezaket” olduğunu tespit etmişlerdir.⁹⁵ Bilal filmin de nezaket değeri ikinci sırada tespit edilmiştir. Son yıllarda yaygınlaşan ve sıradanlaştırılan şiddet ve kavga olaylarının azaltılmasında, verilmesi gereken değerlerden birisi merhamet ise diğeri nezakettir. Bu açıdan belirtilen araştırma sonuçları, çok değerlidir. Bu tarz yapımlarda temel ahlaki özelliklerin, doğrudan ve dolaylı verilmeye çalışılması, çocukların gelişiminde, aile içinde ve toplumsal huzurda yararlar sağlayacaktır.

İncelenen bazı film araştırmalarında; *sevgi, saygı, yardımseverlik ve birlik* değerlerinin daha fazla işlendiği görülmüştür.⁹⁶ Sıralarında farklılık olmakla birlikte belirtilen değerler, ilk sıralarda yer almıştır. Belirtilen sonuçlar, çizgi filmlerde dört değer in fazlaca yer aldığını göstermektedir. Toplumun huzurlu olmasında önemli katkılar sağlayan bu değerlerin, çoğu filmde vurgulanmış olması, olumlu bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Diğer bazı araştırmalarda, en çok işlenen dört değerin; *arkadaşlık, dostluk, iş birliği ve sorumluluk* değerlerinin olduğu tespit edilmiştir.⁹⁷ Belirtilen sonuçlar, araştırma sonucu ile farklılık göstermektedir. Ön plana çıkan değerler, daha az şekilde filmde işlenmiştir. Filmin amacı, hedef kitle, asıl vermeye çalıştığı mesajı, diğer filmlerden farklılık gösterdiği için sonuçlarda da farklılık olması doğal karşılanmıştır.

Filmde tespit edilen değerlerin tamamı, milli ve manevi değerler arasında yer almaktadır. Bunun için hepsi son derece önemlidir. Bunların filmler aracılığıyla yeni nesillere aktarılması çok değerlidir. Çocukların ruhuna hitap eden bu tarz filmlerde, bazen doğrudan bazen dolaylı olarak bu değerler aktarılmaktadır. Bu filmde, çoğu

⁹⁵ Zehra Güden Altınış - Mustafa Altun, “‘Pırl’ Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *OPUS International Journal of Society Researches* 17/38 (2021), 5403-5405; Gizem Sabuncu Tanşu - Bilal Yorulmaz, “Kral Şakir Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 5/8 (2023), 25-28; Ufak - Yorulmaz, “Niloya Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi”, 99.

⁹⁶ Albayrak - Kartal, “Değerler Eğitimi Bağlamında Animasyonlar”, 279-281; Beldağ - Kaptan, “Arabalar Filminin İçerdiği Değerlere İlişkin Bir İnceleme”, 487; Özer, *İkibin Sonrası Sinemalarda Gösterilen Çizgi Filmlerin Okul Öncesinde Kazandırılması Gereken Değerler Açısından İncelenmesi*, 291-319; Turhan, *Türk Yapımı Animasyon Filmlerinde Değer Aktarımı Üzerine İnceleme*, 64-67; Şener Şentürk - Ayfer Keskin, “Rafadan Tayfa Çizgi Filminin Milli ve Evrensel Değerler Açısından Değerlendirilmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2019), 153-155; Kaymak - Özçelik, “Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme”, 26; Yeşim Yener vd., “Çizgi Filmlerde Değer Eğitimi: TRT Çocuk Örneği”, *International Journal of Social Sciences and Education Research* 7/2 (2021), 121-123; Mehmet Ali Ateş vd., “Pisi Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25 (2021), 516-519; Ay, *Kral Şakir Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 55-57; Yıldırım, “Din ve Değerler Eğitimi Açısından ‘Tay’ Animasyon Sinema Filminin İncelenmesi”, 64; Özge Özel - Zehra Nur Küçükkart, “TRT Çocuk Kanalındaki Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: ‘Akıllı Tavşan Momo’ ve ‘Pırl’ Örneği”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36/2 (2023), 552-553; Yardımcıel - Kılıç, “Çizgi Filmlerin İlettikleri Etik Değerler Bakımından İncelenmesi”, 27-28; Tabak - Tunçay, “Doru Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, 92.

⁹⁷ Kaçmaz - Kiriş, “Rafadan Tayfa Göbeklitepe Animasyon Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, 238-240; Ünal, “Yakın Dönem Türk Animasyon Filmlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi”, 77-79.

değer dolaylı yollardan aktarılmıştır. Değerlerin anlaşılması için zorluk gibi görünen bu durum çocukların düşünmesi, yorum yapması, sonuca ulaşması, eleştiri yapması adına onların gelişimine katkı yapabilmektedir. Verilen değerlerin çeşit ve bulunma sayıları da yeterli görülmüştür. Ayrıca değerler, çocukların gelişim özelliklerine de uygundur.

Araştırılan filmde; *ideallik, vatanseverlik, maneviyat, özgüven, sağlıklı yaşam, şehitlik, şükür ve yapıcılık* değerlerine daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Yener vd. ise Çizgi Filmlerde Değer Eğitimi TRT Çocuk Örneği isimli araştırmalarında, fedakârlık, adil olma ve vatanseverlik gibi değerlerle birlikte özgüven değerini de en az yer verilenler arasında tespit etmişlerdir.⁹⁸ Vatanseverlik ve özgüven değerleri benzer şekilde iki filmde de en az vurgulanan değerler arasındadır. Bu açıdan benzerlik bulunmaktadır ancak diğer değerler açısından da farklılık bulunmaktadır. Filmin hikâyesinin, vermek istediği mesajın ve üzerinde durduğu konuların bu sonuçta etkili olduğu düşünülmüştür. Bunlara rağmen filmin farklı yerlerinde belirtilen değerlere, daha fazla yer verilme imkânının olduğu düşünülmüştür.

Tabak ve Tunçay “Doru”, Özel ve Küçükkart “Akıllı Tavşan Momo ve Pırıl”, Ay, “Kral Şakir”, Ateş vd. “Pisi” çizgi filmlerinde en az yer verilen değer *“adalet”* değeri olduğunu tespit etmişlerdir.⁹⁹ Kaymak ve Özçelik, Vikingler çizgi filminde, *barış, birlik ve özgürlük* değerlerinin, Sabuncu ve Yorulmaz, Kral Şakir çizgi filminde, *kanaatkârlık, tutumluluk ve takdir etme* değerlerinin en az tekrar edilen değerler olduğunu belirlemişlerdir.¹⁰⁰ Bu sonuçlar, araştırma sonucu ile farklılık göstermektedir. Her filmin odaklandığı konular değişebildiğinden ön planda kalan ve az yer verilen değerler de farklı olabilmektedir. Buna rağmen milli ve manevi değerlerin genelinde filmlerde yer almasına özen gösterilmesi, din ve değerler eğitimi açısından faydalı olacaktır.

Araştırma sonuçlarından hareketle bazı yorumlar yapılabilir. En fazla vurgulanan değerler; sevgi, saygı, yardımlaşma, iş birliği ve arkadaşlık değerleri olmuştur. Bu sonuçlar, içeriği ve amaçları farklı olabilen animasyon filmlerde verilmeye çalışılan ortak değerlerin olduğunu göstermiştir. En az vurgulanan değerlerde ise filmlerin odaklandığı konuların etkisi daha fazla hissedilmiştir. Özgüven, vatanseverlik, sağlıklı yaşam, tutumluluk gibi çok sayıda farklı değer filmlerde az sayıda vurgulandığı belirlenmiştir. Milli, manevi ve evrensel değerlerin tümünün bir filmde işlenmesi çok mümkün gözükmemektedir. Bu zorluğa rağmen filmlerin hedef kitle, amaçları ve filmde verilmek istenen mesajlara uygun olarak;

⁹⁸ Yener vd., “Çizgi filmlerde değer eğitimi”, 121-123.

⁹⁹ Tabak - Tunçay, “Doru Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, 92; Özel - Küçükkart, “TRT Çocuk Kanalındaki Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, 552-553; Ay, *Kral Şakir Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 55-57; Ateş vd., “Pisi Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi”, 516-519.

¹⁰⁰ Kaymak - Özçelik, “Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme”, 26; Sabuncu Tanşu - Yorulmaz, “Kral Şakir Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi”, 25-28.

milli ve manevi değerlere ağırlık verilmesi, bunların çeşitlendirilmesi, çocuklar, aileler, toplum ve eğitim öğretim sistemi açısından yararlı olacaktır.

İncelenen filmde ikinci araştırma sorusu bulgularından hareketle, özellikle *şiddet* ve *aşağılama* sahnelerinin, filmde sıkça geçtiği belirlenmiştir. Atan, araştırmasında, aynı şekilde filmlerin şiddete özendirebildiği yorumunu yapmıştır.¹⁰¹ Bu iki sonuç benzerlik göstermiştir. Aradan geçen bunca yıla rağmen şiddete özendirici filmlerin yapıyor olması, bir eksiklik olarak yorumlanabilir. Ancak çoğu filmde, kötülüğün olumsuz durumunun anlaşılması için bu sahnelere yer verildiği de bilinmektedir.

Yorulmaz, “Pepee”, Yener vd. “TRT Çocuk Örneği”, Sabuncu Taşçı ve Yorulmaz, “Kral Şakir” çizgi filmlerinde, Kaçmaz ve Kiriş, “Rafadan Tafia Göbeklitepe animasyon filmlerinde; *fiziksel* ve *psikolojik şiddet*, *zorbalık*, *kavga* ve *hakaret gibi olumsuz davranışların* yer aldığı sonuçlarına ulaşmışlardır.¹⁰² Bu sonuçlar, araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Belirtilen bu sahneler, çocuklarda olumsuz davranışlara yönelmede etkili olabilmektedir. Ayrıca içki sahneleri de kötü örneklik teşkil etmektedir. Tüm bunlara rağmen filmlerde verilmek istenen iyi mesajların net anlaşılması için yanlış da uygun şekilde aksettirilmesi gerekmektedir. Bu filmde kötü örnekler gösterilerek bunun yanlış olduğu, bunların hoş karşılanmadığı ve karşılanmayacağı, hak mücadelenin İslam davası olduğu vurgulanmıştır. Her şeye rağmen dini içerikli bir filmde bu kadar şiddet sahnesinin yer almasının çok da uygun olmadığı düşünülmüştür.

Yukarıda belirtilen sonuçların aksine bazı film incelemelerinde; *şiddet*, *korku*, *cinsellik* gibi kötü örnek olabilecek içeriklerin yer almadığı veya bunlara çok az yer verildiği tespit edilmiştir.¹⁰³ Bu sonuçlar, araştırma sonucu ile farklılık göstermektedir. Bu tarz yapımların çoğalması, çocukların ruhsal gelişimi açısından çok önemlidir. Hayatın gerçekleri ile çocukları karşılaştırmak ve bunlara hazırlıklı hale getirmek gereklidir. Bunu yaparken kötünün çirkin gösterilmesine ve iyinin özendirilmesine dikkat edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir..

Üçüncü araştırma sorusunun bulgularından hareketle; İslam dini ile ilgili olarak, *dua* ve *namaz* gibi uygulamalara, *Allah* ve *Rasulullah* gibi söylemlere, *ezan*, *Kâbe*, *cami* ve *Kur'an* gibi sembollerin filmde geçtiğini ancak bunlara yeterince yer

¹⁰¹ Atan, *Animasyonun Kültür Aktarımındaki Yeri*, 83-85.

¹⁰² Bilal Yorulmaz, “Pepee Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)* VI/24 (2013), 438; Yener vd., “Çizgi filmlerde değer eğitimi”, 121-123; Sabuncu Tanşu - Yorulmaz, “Kral Şakir Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi”, 25-28; Kaçmaz - Kiriş, “Rafadan Tayfa Göbeklitepe Animasyon Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, 238-240.

¹⁰³ Yorulmaz, “Din ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi”, 127; Yaman vd., “Dede Korkut Çizgi Filminde Yer Alan Değerler”, 258-261; Yıldırım, “Din ve Değerler Eğitimi Açısından ‘Tay’ Animasyon Sinema Filminin İncelemesi”, 64.

verilmediği tespit edilmiştir. Uslu ve Kocaman, Ramazan Tayfa çizgi filminde, *dini ritüellerin* yeterince yoğun işlenmediğini belirlemişlerdir. Bu iki sonuç benzerlik göstermektedir.¹⁰⁴ Aynı zamanda Çinemre, Diyanet TV çizgi filmlerini incelediği çalışmasında, *namazla* ilgili kavramlara ve Hz. Muhammed başta olmak üzere çeşitli *peygamber kıssalarına* yer verildiğini belirlemiştir.¹⁰⁵

Değerler eğitimi açısından zengin olduğu düşünülen bu filmde din eğitimi anlamında eksiklikler olduğu görülmüştür. Eksikliklerden birisi İslam dini ile ilgili içeriklerin biraz arka plana alınması, bunun yerine özgürlüğün, eşitliğin ve adaletin ön plana çıkarılmasıdır. Bu değerler insanlığın vazgeçilmez ortak değerlerindendir. Ancak din eğitimi için uygun bir konuya sahip olan böyle bir filmde günlük hayatta sıkça yapılan ve kullanılan şeylerin yer alması çok daha isabetli olabilirdi. Filmde en azından ilk ezan okunması, bir abdest ve namaz sahnesi, Bismillah, Allahu Ekber ifadeleri geçebilirdi. Filmin içine Hz. Muhammed'in (sav) çağları aşan sözleri yerleştirilebilirdi. Bununla birlikte Kur'an ayetlerinden birkaçı okunup bu filmi izleyen yabancıların bu okuyuştan ve atmosferden etkilenmesi, ilgisinin çekilmesi sağlanabilirdi. Tüm bunlara rağmen filmdeki dini içerikler, çocuklara uygun şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Özellikle Hz. Ebu Bekir'in nasihatlerindeki ifadeler din eğitimi açısından çok değerli görülmektedir.

Dördüncü araştırma sorusunun bulgularından hareketle, müşriklerin inançları ile ilgili uygulamaların filmde yer aldığı belirlenmiştir. Müşriklerin inancında *putların* ve *rahiplerin* önemli bir yerinin olduğu anlaşılmıştır. Bunların verilmiş olması çocukları diğer inançlar hakkında bilgilendirmek açısından yararlı görülürken onlardan etkilenip farklı düşüncelere yönelmeleri açısından da risk teşkil etmektedir. Ancak İslam'ın güzelliklerinin daha iyi anlaşılması için diğer inançlardaki olumsuz durumların bilinmesi ve görülmesi gerekmektedir. Film bu açıdan katkı sunmuştur. Rahibin sözleri ve davranış şekli, putlarla ilgili sahneler, insanlardan para istenmesi, putun ticaret aracı yapılması gibi olumsuzluklar, Peygamberimizin ne kadar zor şartlarda tebliğ yapmaya çalıştığını da çocuklara göstermektedir. Bunu daha iyi anlayan çocukların ona duyacakları saygı ve sevginin artacağı düşünülmektedir.

Bulgular kısmında bazı örnekleri verilen, önemli mesajlar içeren cümleler filmde dikkat çekmektedir. Özenle seçilmiş bu cümlelerin her biri için uzun yazılar yazılabilir. Bunlar üzerine ayrı tartışmalar yapılabilir. Din ve değerler eğitiminde kullanılması mümkün olan bu ve benzeri cümlelerin, filme yerleştirilmiş olması, takdir edilmesi gereken bir durumdur. İslam dininin evrensel mesajlarının bu şekilde uygun bir üslupla aktarılması, çocukların ve izleyenlerin dini gelişimine olumlu katkılar yapabilir.

¹⁰⁴ Uslu - Kocaman, "Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", 139-140.

¹⁰⁵ Çinemre, "Diyanet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi", 84-85.

Filmin tümü ve diğer bulgular, din ve değerler eğitimi açısından bütüncül olarak değerlendirilmiştir. İncelenen film, belirtilen karakterler üzerinden önemli mesajları ve değerleri çocuklara başarı ile aktaran bir filmidir. Örgün ve yaygın eğitimin içinde İslam tarihi ile ilgili konularda rahatlıkla öğrencilere izletilebilir. Ayrıca insan hakları, eşitlik ve adalet konularında da bu film kullanışlı ve faydalı olacaktır. İzleyenler okudukları ile izlediklerini bütünleştirerek daha kalıcı öğrenmeleri gerçekleştirebilirler. Konuların öncesinde ilgi ve merak uyandırmak, konulardan sonra pekiştirme ve kalıcılık için bu film rahatlıkla kullanılabilir. Okul hayatının dışında da tüm yaş gruplarındaki insanlar, İslam'ın ortaya çıktığı ve yayıldığı yıllarda, toplumun genel özellikleri ve inanç durumu, ahlaki bozuklukları ilgili bilgi sahibi olmak için bu filmi izleyebilirler.

Bu ve benzeri animasyon film incelemeleri ile birlikte, herkesin bu konularda bilgi ve bilinç düzeyini artırması, filmlerin insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasına katkılar sağlayacaktır. Bunlarla birlikte, özellikle ülkemizde, son yıllarda, çizgi filmlerin daha fazla incelendiği ve bu konularda daha dikkatli olunmaya çalışıldığı da görülmektedir. Ayrıca milli ve manevi değerlerle birlikte evrensel insani değerlerin ön plana alınmasını önceleyen yaklaşımların geliştirilmesi, bu alandaki olumlu etkileri artıracaktır.

İçerisinde olumsuz örnek olabilecek davranışlar bulunmasına rağmen, incelenen film, din ve değerler eğitimi açısından uygun görülmüştür. Bu sonuca ulaşmada, farklı gerekçeler etkili olmuştur. Filmin genelinde verilmeye çalışılan mesajlar evrenseldir. Filmin hikâye örgüsü iyi hazırlanmıştır. Filmdeki müzikler, o sahnede yaşanan duygular ile örtüşmektedir. Türkçe seslendirmeler, kaliteli yapılmıştır. İnsanlığa kendi vazgeçilmez değerleri, ısrarla hatırlatılmıştır. İslam'ın özgürlük ve eşitlik vurgusu, filmin içine uygun şekilde dağıtılmıştır. Filmdeki olumsuz sahneler, çocukların yanlış anlaması ve ondan uzak durması için kullanılmıştır.

Sonuç olarak, “Bilal: Özgürlüğün Sesi “ animasyon filmi, din ve değerler eğitimi açısından yeterli ve uygun bir filmidir. Bizler için çok değerli olan çocuklarımızın, iyi yetişmeleri, milli ve manevi değerlere sahip olmaları için din ve değerler eğitimine ayrı bir önem verilmektedir. Bu eğitimler verilirken günümüzde farklı araçlar ve yollar kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de çizgi ve animasyon filmlerdir. Çocukların daha keyifli ve kalıcı öğrenmelerinde ve hayatına taşınmasında, filmler büyük katkılar sunmaktadır. Özellikle yerli yapımların sayısının artması ve niteliğinin geliştirilmesi için bu tarz araştırmalara devam edilmesinde büyük yararlar bulunmaktadır.

Öneriler

Literatür taraması ve ulaşılan sonuçlardan hareketle animasyon filmlerin çeşitli paydaşlarına aşağıdaki öneriler yapılmıştır:

Yetkililere Öneriler:

1. Özellikle yabancı çizgi filmler, çok farklı uzmanlarca incelenebilir ve uygun olup olmadığına daha dikkatli bakılabilir.
2. Yerli çizgi ve animasyon filmlere yapılan teşvikler artırılabilir.
3. Çizgi ve animasyon filmlerin din ve değerler eğitiminde kullanılması ile ilgili olarak belirli aralıklarla, kongre ve sempozyumlar düzenlenebilir. Bu konudaki gelişmeler ve yapılan araştırmalar tartışılabilir.
4. Üniversitelerde, din eğitiminde film konusunda alt bölümler açılabilir, ayrıca lisansüstü öğrencilere de bu konularda eğitimler verilebilir.

Sinema Yapımcıları ve Yayıncılarına Öneriler:

5. Çizgi ve animasyon filmler yapılırken din eğitimi uzmanlarından daha fazla görüşler alınabilir.
6. Milli ve manevi değerlerimizi işleyen yapımlara, televizyonlarda daha fazla yer verilebilir.

Velilere Öneriler:

1. Çocukların ve gençlerin hangi filmleri izlediği, bunlardan nasıl etkilendikleri daha yakından takip edilebilir.
2. Ailecek film izleme saatleri belirlenip, izlenen filmler üzerine sohbetler yapılabilir.

DKAB Öğretmenleri ve Din Eğitimi-Öğretimi Görevlilerine Öneriler:

1. Konular işlenirken, uygun animasyon ve çizgi filmlerin kullanımına daha fazla özen gösterilebilir.
2. Film izlendikten sonra konu ile ilişki kurularak öğrencilerin görüşlerini ifade etmelerine ve soru/cevap yapmalarına imkân tanınabilir.

Araştırmacılara Öneriler:

1. İncelenecek filmlerle ilgili çocukların, velilerin ve öğretmenlerin görüşleri alınabilir.
2. Benzer özelliklere (hedef kitlesi, işlediği değerler...) sahip filmler, karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
3. Yerli ve yabancı animasyon filmlerin, farklı kriterlere göre karşılaştırıldığı araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça/References

- Aksu, Ayşe Betül. *Medya, Çocuk ve Din Eğitimi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Albayrak, Burhan Mikdat - Kartal, Ayça. "Değerler Eğitimi Bağlamında Animasyonlar: Kung Fu Panda 3 Filmi İncelemesi". *Türkiye Eğitim Dergisi* 5/2 (2020), 268-284.
- Alıcı, Birgül. "Türkiye’de Animasyon Sineması Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 19/37 (2021), 53-78.
- Altınış, Zehra Güden - Altun, Mustafa. "'Pırıl' Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi". *OPUS International Journal of Society Researches* 17/38 (2021), 5382-5411. <https://doi.org/10.26466/opus.752885>
- "Animasyon Ne Demek? TDK Sözlük Anlamı". 2024. Erişim 05 Mart 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=animasyon>
- Arslan, Mustafa. "Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (2016), 5-26.
- Aslan, Erkan. "Animasyon (Çizgi Film) Tarihine Kültür Aktarımı Açısından Bir Bakış". *Folklor/Edebiyat* 27/108 (2021), 1059-1074. <https://doi.org/10.22559/folklor.1953>
- Atan, Uğur. *Animasyonun Kültür Aktarımındaki Yeri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Ateş, Mehmet Ali vd. "Pisi Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi". *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 25 (2021), 506-522.
- Ay, Hamide. *Kral Şakir Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 3. Baskı, 2019.
- Beldağ, Adem - Kaptan, Seher Yazar. "Arabalar Filminin İçerdiği Değerlere İlişkin Bir İnceleme". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 18/2 (2017), 487-499.
- Bilis, Pınar Özgökbel. "Rol Modelleri ve Toplumsal Değerler Açısından 'Uçaklar' Adlı Animasyon Filmi Üzerine Bir İnceleme". *Selçuk İletişim* 8/3 (2014), 201-227. <https://doi.org/10.18094/si.51086>
- Blizek, William - Yorulmaz, Bilal. "Sinema Filmleri ve Din". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (2015), 193-202. <https://doi.org/10.15370/muifd.27704>

- Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.
- Cebeci, Suat - Demir, Recep. "Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?" *Diyanet İlmi Dergi* 54/1 (2018), 139-170.
- Çinemre, Semra. "Diyanet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi". *Hitit İlahiyat Dergisi* 20/1 (2021), 81-108. <https://doi.org/10.14395/hid.865718>
- Demir, Recep. *Türkiye'de Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini ve Kültürel Değerler Eğitimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Doğan, Recai vd. *Din Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, 2017.
- "Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi - Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli". Erişim 26 Nisan 2025. <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/erdem-deger-eylem-cercevesi>
- Eşitti, Şakir. "Çizgi Filmlerde Küresel ve Yerel Kültürün İnşası: Caillou ve Pepee Örneği". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 32/32 (2016), 125-144. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.279674>
- Furat, Ayşe Zişan. "Din Eğitimi Ekseninde Türkiye'de Medya ve Din Araştırmaları". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2019), 29-51.
- Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Görsel Medya ve Din Eğitimi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* 20 (2022), 47-64.
- Gümüş, Süleyman. "Bir Medya Aracı Olarak Sinemanın Din Eğitiminde Kullanımı: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi Bağlamında Bir Değerlendirme". *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (2019), 7-40. <https://doi.org/10.34234/ded.347162>
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 11 Şubat 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=değer>
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 05 Mart 2024. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=animasyon>
- Kaba, Fethi. *Animasyon'un Eğitim Amaçlı Kullanımı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Kaçmaz, Mustafa Yasir - Kiriş, Hacı Mustafa. "Rafadan Tayfa Göbeklitepe Animasyon Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi". *Külliyeye Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı* (2023), 217-241. <https://doi.org/10.48139/aybukulliye.1348844>
- Kamacıoğlu, Büşra. "Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Hayao Miyazaki Çizgi Filmleri". *Sanat ve Tasarım Dergisi* 7/2 (2017), 1-18. <https://doi.org/10.20488/www-std-anadolu-edu-tr.393478>

- Kanar, Serap. *Animasyon Filmlerinin Öğrencilerin Değer Gelişimine Etkileri: Arabalar 1 Animasyon Filmi Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kaya, Ayşe Emre - Atuk, Fatma Gökçen. "Çocuklarda Din Dilinin Oluşturulması: Çizgi Filmler Örneği". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (2020), 51-92.
- Kaymak, Neslihan - Özçelik, Ayşe Dilek ÖĞRETİR. "Evrensel Değerler Üzerine Bir İnceleme: Vikingler Çizgi Film Örneği". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 41 (2020), 26-43. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.733890>
- Khurram H. Alavi - Ayman Jamal Bilal: *Özgürlüğün Sesi [Bilal: A New Breed of Hero]*. (Animasyon Film, 2015). https://www.imdb.com/title/tt3576728/?ref_=fn_all_ttl_1
- Korkmaz, Mehmet. "Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları". *Bilimname* 2017/33 (2017), 35-66. <https://doi.org/10.28949/bilimname.345561>
- Kurtdaş, Emine Meliha. "Eğitimde Film Kullanımının Önemi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 60 (2021), 222-244. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.937742>
- Özel, Özge - Küçükkart, Zehra Nur. "TRT Çocuk Kanalındaki Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi: 'Akıllı Tavşan Momo' ve 'Pırl' Örneği". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36/2 (2023), 534-559. <https://doi.org/10.19171/uefad.1267427>
- Özer, Özgür. *İkibin Sonrası Sinemalarda Gösterilen Çizgi Filmlerin Okul Öncesinde Kazandırılması Gereken Değerler Açısından İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Sabuncu Tanşu, Gizem - Yorulmaz, Bilal. "Kral Şakir Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi* 5/8 (2023), 1-30.
- Şentürk, Şener - Keskin, Ayfer. "Rafadan Tayfa Çizgi Filminin Milli ve Evrensel Değerler Açısından Değerlendirilmesi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2019), 143-157. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.548307>
- Tabak, Elif - Tunçay, Güzin Yasemin. "Doru Çizgi Filminin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi". *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 8/16 (2023), 81-94.
- Temizyürek, Fahri - Acar, Ümrân. "Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi". *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 3/3 (2014), 25-39. <https://doi.org/10.30703/cije.321348>

- Turanalp, Sümeyra. *Animasyon Sinemasında Dinî ve Ahlakî Değerlerin Sunumu Hayao Miyazaki Örneği*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Turhan, Hasan Basri. *Türk Yapımı Animasyon Filmlerinde Değer Aktarımı Üzerine İnceleme*. Siirt: Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Türkmen, Nilgün. "Çizgi Filmlerin Kültür Aktarımındaki Rolü ve Pepee". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 36/2 (2013), 139-158.
- Ufak, Kübra - Yorulmaz, Bilal. "Niloya Çizgi Filminin İçerdiği Değerler Açısından İncelenmesi". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2022), 99-112. <https://doi.org/10.47951/mediad.991146>
- Uslu, Rumeysa - Kocaman, Kasım. "Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi". *Talim* 5/2 (2021), 128-142.
- Ünal, Orhan. "Dizi ve Filmlerin Değerler Üzerindeki Yansımaya Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 19/41 (2021), 277-311. <https://doi.org/10.34234/ded.906251>
- Ünal, Orhan. "Yakın Dönem Türk Animasyon Filmlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi". *International Journal of Field Education* 6/2 (2020), 64-83.
- Yağlı, Ali. "Çocuğun Eğitiminde ve Sosyal Gelişiminde Çizgi Filmlerin Rolü: Caillou ve Pepee Örneği". *Journal of Turkish Studies*, Volume 8 Issue 10 (2013), 707-719. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.5965>
- Yakar, Halide. "Sinema Filmlerinin Eğitim Amaçlı Kullanımı: Tarihsel Bir Değerlendirme". *HAYEF Journal of Education* 10/1 (2013), 21-36.
- Yaman, Erkan vd. "Dede Korkut Çizgi Filminde Yer Alan Değerler". *Değerler Eğitimi Dergisi* 13/29 (2015), 245-269.
- Yaman, Havva vd. "İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler". *Değerler Eğitimi Dergisi* 7/18 (2009), 107-120.
- Yapıcıoğlu, Gizem. *Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Animasyon Sinema: Kayıp Balık Nemo, Buz Devri, Wall-E*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Yardımcıel, Fırat - Kılıç, Durmuş. "Çizgi Filmlerin İlettikleri Etik Değerler Bakımından İncelenmesi: Doru Örneği". *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2023), 21-32. <https://doi.org/10.29065/usakead.1257817>

- Yaşar Ekici, Fatma. "Çizgi Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Çok Boyutlu Bir Değerlendirme". *The Journal of Turk-Islam World Social Studies* 2 (2015), 70-84. <https://doi.org/10.16989/TIDSAD.96>
- Yener, Yeşim vd. "Çizgi Filmlerde Değer Eğitimi: TRT Çocuk Örneği". *International Journal of Social Sciences and Education Research* 7/2 (2021), 114-128. <https://doi.org/10.24289/ijsser.846419>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, 2016.
- Yıldırım, Rabia. "Din ve Değerler Eğitimi Açısından 'Tay' Animasyon Sinema Filminin İncelemesi". *İlahiyat Akademi* 16 (2022), 63-82. <https://doi.org/10.52886/ilak.1204432>
- Yılmaz, Sümeyye. "Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü". *Nisar* 2 (2023), 173-195.
- Yolcu, Pelin - Çiftçi, Hasan. "Teaching Religious Education Through Cartoons: The Case of Ramazan Tayfa Cartoon Film". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* 11/1 (2023), 622-646. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.1194983>
- Yorulmaz, Bilal. "Bir Yaygın Din Eğitimi Aracı Olarak Sinema". *Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II*. 153-175. Ankara: DİB Yayınları, 2013. <http://ktp.isam.org.tr/detayilhmklzt.php?navdil=eng&midno=78448125&MakaleAdi2=din>
- Yorulmaz, Bilal. "Din Eğitimine Yardımcı Bir Araç Olarak 'Tebliğ Filmleri': 'Horton Hears A Who' Örneği". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2014), 247-262. <https://doi.org/10.15370/muifd.74191>
- Yorulmaz, Bilal. "Din ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi". *Diyanet İlmî Dergi* 49/3 (2013), 127-143.
- Yorulmaz, Bilal. "Pepee Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* *The Journal of International Social Research* VI/24 (2013), 438-448.
- Yorulmaz, Bilal. *Sinema ve Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Değerler Eğitimi Merkezi, 2015.
- Yorulmaz, Bilal. "Türkiye'de Sinema ve Din Alanında Yapılan Akademik Çalışmalar Hakkında Genel Bir Değerlendirme". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2019), 71-91.
- "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi". Erişim 06 Mayıs 2025. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/4->

6%20Ya%C5%9F%20Grubu%20Kuran%20kurslar%C4%B1%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1-2022.pdf